

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ
& ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Προβασιμότητα χώρων ιστορικού: Τεχνολογίες της
Πληροφορίας και της Επικοινωνίας για ειδικεύοντες στο
φάσμα του ιστορικού*

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΪΛΑ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ
& ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Προβασιμότητα χώρων ιστορικού: Τεχνολογίες της
Πληροφορίας και της Επικοινωνίας για ειδικέστες στο
ράβρα του αὐτοῦ*

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΪΛΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ:

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΖΑΝΑΒΑΡΗΣ

FACULTY OF INFORMATION SCIENCE &
INFORMATICS

DEPARTMENT OF ARCHIVES, LIBRARY
SCIENCE & MUSEOLOGY

BSc THESIS

Accessibility to cultural sites: Information & Communication Technologies for visitors on the autism spectrum

AIKATERINI PAILA

SUPERVISOR: SPYRIDON TZANAVARIS

Copyright © Αικατερίνη Παϊλα, 2024.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της πτυχιακής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Σεβασμός της εγγενούς αξιοπρέπειας, της ατομικής
αυτονομίας, ευμυδερλαβανομένης της ελευθερίας να
κάνει κανείς τις δικές του επιλογές, και της
ανεξαρτησίας των ιδιοτήτων*

*Ηνωμένα Έθνη (2008). Σύμβαση για τα δικαιώματα
των ατόμων με αναπηρία (αριθ. 44910)*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παγκοσμίως, πλήθος χώρων πολιτισμού έχει ασχοληθεί με τη φυσική πρόσβαση Α.με.Α. στους χώρους τους. Έτσι, σχεδόν παντού μπορείς να βρεις ράμπες, ανεκλυστήρες και αναπηρικά αμαξίδια, λεζάντες σε γραφή braille και προσωπικό ειδικά εκπαιδευμένο, ώστε να γίνει η εμπειρία των συγκεκριμένων επισκεπτών πιο ευχάριστη. Όσον αφορά όμως την προσβασιμότητα των ατόμων με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), είναι σε αρκετά πρόωρο στάδιο. Μεγάλοι φορείς του εξωτερικού έχουν κάνει την αρχή. Η Ελλάδα επίσης, κάνει σημαντικές προσπάθειες ένταξης και πρόσβασης των ατόμων με αυτισμό σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Οι νέες τεχνολογίες και η εκπαίδευση είναι πλέον σύμμαχοι στην προσπάθεια αυτή. Τι είναι όμως οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην προσβασιμότητα χώρων πολιτισμού για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού και κατά πόσο τα μουσεία του κόσμου τις χρησιμοποιούν;

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία στόχο της έχει να παρουσιάσει τις υπάρχουσες Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για προσβασιμότητα σε χώρους πολιτισμού για άτομα με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ). Στο θεωρητικό μέρος αναλύεται η έννοια του αυτισμού μέσα από διεθνή πρότυπα, η διάγνωση και αντιμετώπιση του. Ορίζονται οι χώροι πολιτισμού και στη συνέχεια γίνεται διερεύνηση των ΤΠΕ στον αυτισμό. Ως μελέτη περίπτωσης δημιουργήθηκε και παρουσιάζεται ο οδηγός για τη Συλλογή Τυπογραφίας του Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού.

Λέξεις κλειδιά

Αυτισμός, Χώροι Πολιτισμού, Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, Προσβασιμότητα, Κοινωνικές Ιστορίες, Συλλογή Τυπογραφίας, Μουσείο Ιονίου Πανεπιστημίου

ABSTRACT

This thesis aims to present existing Information and Communication Technologies (ICT) for accessibility to cultural sites for people on the autism spectrum. The theoretical part analyses the Autism Spectrum Disorder (ASD) through international standards, its diagnosis and treatment. Cultural sites are defined and ICT in autism is explored. In addition, the case study of the guide to the Typography Collection of the Ionian University Museum for visitors on the autism spectrum was created and presented.

Keywords

Autism, Cultural Sites, Information and Communication Technologies, Accessibility, Social Stories, Typography Collection, Ionian University Museum

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ελληνική

ΑμεΑ	Άτομα με Αναπηρία
ΓΑΚ	Γενικά Αρχεία του Κράτους
ΔΑΦ	Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος
ΔΕΠΥ	Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής / Υπερκινητικότητας
ΕΛ/ΛΑΚ	Ελεύθερο Λογισμικό/Λογισμικό Ανοικτού Κώδικα
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνίας
[]	Σημείωση συγγραφέα
Βλ. ή βλ.	Παραπομπή για συμπληρωματικές πληροφορίες σε άλλο σημείο του κειμένου

Ξενόγλωσση

AI	Artificial Intelligence
APA	American Psychiatric Association
ASD	Autism Spectrum Disorders
CC	Creative Commons
CDC	Centers for Disease Control and Prevention
CRPD	Committee on the Rights of Persons with Disabilities
EU	European Union
ICA	International Council on Archives
ICD	International Classification of Diseases
ICOM	International Council of Museums
ICT	Information and Communication Technologies
UN	United Nation
VR	Virtual Reality
WHO	World Health Organization
XR	Extended Reality

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	vi
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	vii
ABSTRACT	viii
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	ix
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	x
1. Εισαγωγή	xiv
1.1 Αντικείμενο της πτυχιακής εργασίας	xiv
1.2 Συνεισφορά της πτυχιακής εργασίας	xiv
1.3 Δομή της πτυχιακής εργασίας	xiv

ΜΕΡΟΣ Ι

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

2. Αυτισμός.....	2
2.1 Ορισμός.....	2
2.2 Διάγνωση και διαγνωστικά εργαλεία	2
2.2.1 Διάγνωση.....	2
2.2.2 Διαγνωστικά εργαλεία	3
2.3 Διεθνή πρότυπα	4
2.3.1 ICD-10 (World Health Organization-WHO)	4
2.3.2 ICD-11 (World Health Organization-WHO)	6
2.3.3 DSM-5 (American Psychiatric Association-APA).....	8
2.4 Άλλοι φορείς	11
2.4.1 United Nation (UN).....	11
2.4.2 European Union (EU).....	11
2.4.3 Centers for Disease Control and Prevention (CDC-USA)	12
2.5 Αντιμετώπιση	12
2.5.1 Φαρμακευτική αγωγή.....	12
2.5.2 Ψυχολογική υποστήριξη.....	12
2.5.3 Μουσικοθεραπεία	13
2.5.4 Μουσικοθεραπεία.....	14
2.5.5 Εκπαίδευση.....	14
3. Χώροι Πολιτισμού	16
3.1 Μουσεία.....	16
3.1.1 Ορισμός & σκοπός	16
3.1.2 Προσβασιμότητα.....	17
3.1.3 Μουσεία και επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού	17
3.2 Αρχαιολογικοί Χώροι	18
3.2.1 Ορισμός & σκοπός	18
3.2.2 Προσβασιμότητα.....	18
3.2.3 Αρχαιολογικοί χώροι και επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού	19
3.3 Βιβλιοθήκες.....	19

3.3.1	Ορισμός & σκοπός.....	19
3.3.2	Προσβασιμότητα.....	19
3.3.3	Βιβλιοθήκες και επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού.....	19
3.4	Αρχεία.....	20
3.4.1	Ορισμός & σκοπός.....	20
3.4.2	Προσβασιμότητα.....	21
3.4.3	Αρχεία και επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού.....	21

ΜΕΡΟΣ II

ΕΡΕΥΝΑ - ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

4.	Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού	23
4.1	Διερεύνηση υπαρχουσών τεχνολογιών	23
4.2	Προσθήκη επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα”	23
4.3	Οδηγοί (Κοινωνικές ιστορίες) για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού	24
4.3.1	Κοινωνικές ιστορίες & αυτισμός	24
4.3.2	ΤΠΕ, Κοινωνικές ιστορίες & αυτισμός	25
4.4	Αισθητηριακοί χάρτες (Sensory maps)	26
4.4.1	Αισθητηριακοί χάρτες & αυτισμός	26
4.4.2	ΤΠΕ, Αισθητηριακοί χάρτες & αυτισμός	27
4.5	Λίστες ελέγχου (Check lists)	28
4.6	Ακουστικός οδηγός (Audio guide)	29
4.7	Ξεχωριστή ξενάγηση	29
4.8	Τεχνολογίες για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού	29
5.	Οδηγός για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού για την Συλλογή Τυπογραφίας του Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου.....	32
5.1	Μεθοδολογία	32
5.2	Προετοιμασία πριν την επίσκεψη	32
5.3	Pre-Alpha έκδοση	33
5.3.1	Επίσκεψη	33
5.3.2	Ξενάγηση-Φωτογράφιση	33
5.3.3	Δημιουργία Pre-Alpha έκδοσης	33
5.4	Alpha έκδοση	34
5.5	Beta έκδοση – Τελική αξιολόγηση	35
5.6	Release έκδοση.....	35
5.7	Πνευματικά δικαιώματα.....	35
5.8	Συντήρηση - Υποστήριξη.....	36

ΜΕΡΟΣ III

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.	Συζήτηση.....	38
6.1	Συζήτηση.....	38
6.2	Περιορισμοί.....	38
6.3	Προοπτικές.....	38
6.3.1	Θεσμοθέτηση “Υπευθύνου προσβασιμότητας”	38
6.3.2	Επιμόρφωση προσωπικού μουσείου στο φαινόμενο του αυτισμού.....	38

6.3.3	Σύμπραξη ερευνητικών φορέων και οργανώσεων	39
6.3.4	Ελληνικό σήμα προσβασιμότητας.....	39
6.3.5	Πλήρης βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	39
7.	Συμπεράσματα	40
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		42
 ΜΙΚΡΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ.....		48
 ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ		53
	Ευρετήριο Εικόνων.....	53
	Ευρετήριο Όρων	54
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ		56
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Ιστότοποι μουσείων τα οποία αξιολογήθηκαν ως προς τις Τεχνολογίες		
Πληροφορίας και Επικοινωνίας που παρέχουν για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού.		56
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Οδηγός Συλλογής Τυπογραφίας Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου		59

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Εισαγωγή

1.1 Αντικείμενο της πτυχιακής εργασίας

Αντικείμενο της πτυχιακής εργασίας είναι, πρώτον, η διερεύνηση των υπαρχουσών Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού και δεύτερον, η δημιουργία οδηγού για τη Συλλογή Τυπογραφίας του Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου.

1.2 Συνεισφορά της πτυχιακής εργασίας

Στόχος της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να στηρίξει τις προσπάθειες των σύγχρονων μουσείων να προσεγγίσουν τις ελλιπώς εκπροσωπούμενες ομάδες, ιδίως εκείνες που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού.

Η συνεισφορά της πτυχιακής εργασίας αφορά το κομμάτι της προσβασιμότητας σε χώρους πολιτισμού για άτομα με αυτισμό μέσω των ΤΠΕ και τη διερεύνησή τους, αλλά και τη δημιουργία και διανομή οδηγού στο Μουσείο Ιονίου Πανεπιστημίου για τη Συλλογή Τυπογραφίας.

1.3 Δομή της πτυχιακής εργασίας¹

Η παρούσα πτυχιακή εργασία δομείται σε τρία μέρη και επτά κεφάλαια. Στη συνέχεια παρατίθεται μια σύντομη περιγραφή των κεφαλαίων.

Στο Κεφάλαιο 1 γίνεται μια εισαγωγή στο θέμα της πτυχιακής εργασίας, όπου αναφέρεται το αντικείμενο, η συνεισφορά και η δομή της.

Το πρώτο μέρος αφορά το θεωρητικό υπόβαθρο και αποτελείται από τα Κεφάλαια 2 και 3. Το Κεφάλαιο 2 επεξηγεί την έννοια του αυτισμού, τις μεθόδους διάγνωσης και μερικούς από τους τρόπους αντιμετώπισής του. Το Κεφάλαιο 3 αφορά τους χώρους πολιτισμού (μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, βιβλιοθήκες και αρχεία). Αναλύεται ο ορισμός και σκοπός του καθενός και τίθεται η έννοια της προσβασιμότητας.

Το δεύτερο μέρος αφορά την έρευνα και τη μελέτη περίπτωσης και αποτελείται από τα Κεφάλαια 4 και 5. Στο Κεφάλαιο 4 γίνεται η καταγραφή των υπαρχουσών Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) και η διερεύνησή τους σχετικά με την προσβασιμότητα ατόμων στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού. Πιο συγκεκριμένα, έγινε προσπάθεια να εντοπιστούν μουσεία διεθνώς τα οποία παρείχαν στους ιστότοπούς τους σχετικές τεχνολογίες και να αξιολογηθούν για το ποιες και πόσες από αυτές υποστηρίζουν. Το Κεφάλαιο 5 αφορά τη δημιουργία του οδηγού για τη Συλλογή Τυπογραφίας του Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου. Αναλύεται η μεθοδολογία που εφαρμόστηκε, οι εκδόσεις του οδηγού (Pre-alpha, Alpha, Beta) και η τελική έκδοση (Release) η οποία θα σταλεί στο μουσείο.

¹ Παράθεση κατά APA 6^η έκδοση (American Psychological Association (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος αφορά τα συμπεράσματα και τις προοπτικές και αποτελείται από τα Κεφάλαια 6 και 7. Το Κεφάλαιο 6 θέτει κάποιους περιορισμούς και προοπτικές, ενώ το Κεφάλαιο 7 ανακεφαλαιώνει την έρευνα που πραγματοποιήθηκε.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

2. Αυτισμός

2.1 Ορισμός

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχιατρική Ένωση (2013), η Διαταραχή του Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) είναι μια νευροαναπτυξιακή διαταραχή που χαρακτηρίζεται από ελλείμματα στην κοινωνική επικοινωνία και την κοινωνική αλληλεπίδραση με περιορισμένα, επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς, ενδιαφερόντων ή δραστηριοτήτων.

Η αγγλική λέξη “autism” προέρχεται από την ελληνική λέξη “εαυτός”. Η φράση αυτή χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1908, από τον Ελβετό ψυχίατρο Eugen Bleuler, για να απομονώσει τους ασθενείς με δυσκολία στην επικοινωνία και την αλληλεπίδραση, που είχαν περίεργες συμπεριφορές και δραστηριότητες, από τους ασθενείς με σχιζοφρένεια (Sharma, Gonda, & Tarazi, 2018).

Τα βασικά χαρακτηριστικά των ατόμων με ΔΑΦ είναι ότι στερούνται κοινωνικής και συναισθηματικής αμοιβαιότητας, δηλαδή έχουν αφύσικη κοινωνική προσέγγιση και αποτυχία στο μοίρασμα ενδιαφερόντων και συναισθημάτων. Έχουν σοβαρή ανεπάρκεια σε λεκτικές και μη λεκτικές επικοινωνιακές συμπεριφορές, όπως αποτυχία σε απλές συνομιλίες και μη κατανόηση της γλώσσας του σώματος, της οπτικής επαφής και των χειρονομιών. Επίσης, αντιμετωπίζουν ελλείψεις στην κατανόηση, δημιουργία και διατήρηση σχέσεων, με δυσκολίες στην ένταξη και προσαρμογή τους σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια. Επιπλέον, στα άτομα με ΔΑΦ συναντάμε μια σειρά περιορισμένων και επαναλαμβανόμενων συμπεριφορών και δραστηριοτήτων, όπως εμμονικά ενδιαφέροντα (π.χ. ενασχόληση με ασυνήθιστα αντικείμενα), επίμονες κινήσεις (π.χ. αναποδογύρισμα αντικειμένων/παιχνιδιών), προσκόλληση σε ρουτίνες και έντονη ή σχεδόν ανύπαρκτη αντιδραστικότητα σε αλλαγές, κυρίως αισθητηριακές αλλά και περιβαλλοντικές (π.χ. έντονη δυσφορία σε ήχους, αδιαφορία στην αλλαγή θερμοκρασίας) (Lord, Elsabbagh, Baird, & Veenstra-Vanderweele, 2018).

2.2 Διάγνωση και διαγνωστικά εργαλεία

2.2.1 Διάγνωση

Η διάγνωση της ΔΑΦ πλέον θα γίνεται όταν ο ασθενής θα εμφανίζει τουλάχιστον τρία συμπτώματα στο πεδίο της κοινωνικής επικοινωνίας και τουλάχιστον δύο συμπτώματα στο πεδίο των ενδιαφερόντων και συμπεριφορών, όπως επίσης και μιας πρόσθετης συμπεριφοράς σε αισθητηριακές πληροφορίες, κυρίως ευαισθησία στις εκφάνσεις του περιβάλλοντος. Για να επιβεβαιωθεί η διάγνωση, συνιστάται επίσης ο έλεγχος πρόσθετων ιατρικών ασθενειών, όπως οι επιληπτικές κρίσεις, η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας, το άγχος, η κατάθλιψη και τα γαστρεντερικά προβλήματα (Sharma, Gonda, & Tarazi, 2018).

Υπολογίζεται πως το 2010 υπήρχαν 52 εκατομμύρια περιπτώσεις ατόμων με ΔΑΦ παγκοσμίως, που ισοδυναμεί με 1 στα 132 άτομα, ενώ επιδημιολογικές μελέτες ανά

κοινότητα έδειξαν πως το ποσοστό ατόμων με αυτισμό στην πάροδο του χρόνου σημειώνει αύξηση (Lord et al., 2020).

2.2.2 Διαγνωστικά εργαλεία

Μόνο γιατροί ή ψυχολόγοι με τα κατάλληλα προσόντα μπορούν να χρησιμοποιήσουν πολλές από τις διαγνωστικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται συνήθως για τον εντοπισμό διαταραχών του φάσματος του αυτισμού. Οι δύο που χρησιμοποιούνται συχνότερα είναι η συνέντευξη με τους κηδεμόνες ή τους συγγενείς του ατόμου και η παρατήρηση της συμπεριφοράς του ατόμου (Brian, Zwaigenbaum, & Ip, 2019). Τα ακόλουθα εργαλεία εμπίπτουν στην πρώτη κατηγορία:

- Autism Diagnostic Observation Schedule – 2nd edition (ADOS-2)
Παιδιά ηλικίας 12 μηνών και άνω μπορούν να συμμετάσχουν σε αυτή την εξέταση, διάρκειας 45 έως 60 λεπτών, για την παρατήρηση της συμπεριφοράς, της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και της επικοινωνίας του ατόμου με τους ενδιαφερόμενους.
- Childhood Autism Rating Scale – 2nd edition (CARS-2)
Είναι μια εξέταση διάρκειας 20-30 λεπτών, με 15 θέματα που αξιολογεί διάφορους αναπτυξιακούς τομείς, σε παιδιά ηλικίας 2 ετών και άνω.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα παρακάτω εργαλεία:

- Autism Diagnostic Interview – Revised (ADI-R)
Κλινική συνέντευξη 1,5-3 ωρών με τους γονείς του ατόμου που κατά τα πάσα πιθανότητα έχει διαταραχή του φάσματος αυτισμού, με έμφαση στη γλώσσα και την επικοινωνία, τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς και ενδιαφερόντων (Navarro-Pardo, López-Ramón, Alonso-Esteban, & Alcántud-Marín, 2021).
- Social Responsiveness Scale – 2nd edition (SRS-2), preschool and school-aged versions
Σύνθεση κλίμακας μέτρησης 65 στοιχείων, διάρκειας 15-20 λεπτών, που καταγράφει και βαθμολογεί χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τον αυτισμό (Lyll et al., 2022).
- Diagnostic Interview for Social and Communication Disorders (DISCO)
Τυπική συνέντευξη αποτελούμενη από 362 στοιχεία που συλλέγουν δεδομένα σχετικά με τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, τη δημιουργικότητα και τη γενική συμπεριφορά, για τη διάγνωση της ΔΑΦ και τον επακόλουθο σχεδιασμό εκπαιδευτικών και θεραπευτικών πόρων (Navarro-Pardo et al., 2021).
- Developmental, Dimensional and Diagnostic Interview (3di) (computerized)
Συνέντευξη 740 ερωτήσεων που χρησιμοποιείται για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία, τη σοβαρότητα των συμπτωμάτων της ΔΑΦ και οποιεσδήποτε πιθανές συννοσηρότητες (Brian, Zwaigenbaum, & Ip, 2019).

2.3 Διεθνή πρότυπα

2.3.1 ICD-10 (World Health Organization-WHO)

Σύμφωνα με το 5ο κεφάλαιο, της 10ης Αναθεώρησης της Διεθνούς Στατιστικής Ταξινόμησης Νοσημάτων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας (International Classification of Diseases - ICD) του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (World Health Organization, n.d.c.), οι διαταραχές της ψυχολογικής ανάπτυξης έχουν τα ακόλουθα κοινά χαρακτηριστικά: (α) η έναρξη είναι πάντα κατά τη βρεφική ή παιδική ηλικία, (β) οι λειτουργίες που σχετίζονται στενά με τη βιολογική ωρίμανση του κεντρικού νευρικού συστήματος είναι διαταραγμένες ή καθυστερημένες και (γ) οι διαταραχές εξελίσσονται σταθερά χωρίς υφέσεις ή υποτροπές. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η γλώσσα, οι οπτικοχωρικές ικανότητες και ο κινητικός συντονισμός είναι οι λειτουργίες που επηρεάζονται. Η καθυστέρηση ή η βλάβη υπάρχει συνήθως από την πρώτη στιγμή που μπορούσε να παρατηρηθεί αξιόπιστα και σταδιακά θα μικραίνει καθώς το παιδί μεγαλώνει, αν και οι ασθενέστερες ελλείψεις συχνά επιμένουν στην ενήλικη ζωή.

Στις διαταραχές της ψυχολογικής ανάπτυξης συγκαταλέγονται οι διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές, οι οποίες είναι διαταραχές που διακρίνονται από ποιοτικές ανωμαλίες στα πρότυπα επικοινωνίας και αμοιβαίας κοινωνικής επαφής, καθώς και από ένα περιορισμένο, στερεότυπο και επαναλαμβανόμενο φάσμα ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων (World Health Organization, n.d.a.).

Οι διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (World Health Organization, n.d.a.) προσδιορίζονται σε διάφορες ιατρικές παθήσεις, οι οποίες είναι οι εξής:

Παιδικός αυτισμός

Ένας τύπος διάχυτης αναπτυξιακής διαταραχής που χαρακτηρίζεται από την παρουσία ανώμαλης ή διαταραγμένης ανάπτυξης που γίνεται εμφανής πριν από την ηλικία των τριών ετών και τον τυπικό τύπο ανώμαλης λειτουργίας σε καθέναν από τους τρεις ψυχοπαθολογικούς τομείς (επικοινωνία, περιορισμένη, στερεότυπη συμπεριφορά και αμοιβαία κοινωνική αλληλεπίδραση) είναι η διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή. Μια ποικιλία άλλων γενικών θεμάτων, όπως φοβίες, προβλήματα ύπνου και διατροφής, εκρήξεις θυμού και (αυτοκατευθυνόμενη) βία, είναι τυπικά εκτός από αυτούς τους ειδικούς διαγνωστικούς δείκτες.

Άτυπος αυτισμός

Μια μορφή διάχυτης αναπτυξιακής διαταραχής που διαφέρει από τον παιδικό αυτισμό, είτε ως προς το χρόνο από την έναρξη είτε ως προς τη μη εκπλήρωση και των τριών ομάδων διαγνωστικών απαιτήσεων. Αυτή η υποκατηγορία θα πρέπει να χρησιμοποιείται όταν η ανώμαλη και διαταραγμένη ανάπτυξη εμφανίζεται για πρώτη φορά μετά την ηλικία των τριών ετών και όταν μία ή περισσότερες από τις τρεις ψυχοπαθολογικές συνιστώσες που είναι απαραίτητες για τη διάγνωση του αυτισμού (δηλαδή, αμοιβαίες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, επικοινωνία και περιορισμένη, στερεότυπη, επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά) δεν παρουσιάζουν επαρκείς αποδεδειγμένες ανωμαλίες παρά τις χαρακτηριστικές ανωμαλίες στις άλλες συνιστώσες. Μια σοβαρή ιδιαίτερη αναπτυξιακή διαταραχή της δεκτικής γλώσσας

και τα άτομα με βαθιά αναπτυξιακή διαταραχή είναι οι δύο ομάδες που εμφανίζουν συχνότερα άτυπο αυτισμό.

Σύνδρομο Rett

Ένα σύνδρομο που, μέχρι στιγμής, έχει βρεθεί μόνο σε κορίτσια και προκαλεί μερική ή πλήρη απώλεια της ομιλίας, του συντονισμού χεριών και ποδιών και των κινητικών δεξιοτήτων, καθώς και επιβράδυνση της ανάπτυξης του κεφαλιού, που αρχίζει συνήθως μεταξύ των ηλικιών επτά και 24 μηνών. Οι χαρακτηριστικές κινήσεις των χεριών περιλαμβάνουν απώλεια του σκοπού, στερεοτυπικό στύψιμο των χεριών και υπεραερισμό. Το παιχνίδι και η κοινωνική ανάπτυξη σταματούν, αλλά το κοινωνικό ενδιαφέρον συνήθως διατηρείται. Μέχρι την ηλικία των τεσσάρων ετών, αρχίζει να εκδηλώνεται η αταξία και η απραξία του κορμού και συνήθως ακολουθούν χοροαθετοειδείς κινήσεις. Το τελικό αποτέλεσμα είναι σχεδόν πάντα σοβαρή νοητική στέρηση.

Άλλη παιδική αποσυνθετική διαταραχή

Μια μορφή διάχυτης αναπτυξιακής διαταραχής που χαρακτηρίζεται από ένα διάστημα απολύτως φυσιολογικής ανάπτυξης πριν από την έναρξη της διαταραχής, ακολουθούμενο από οριστική απώλεια των δεξιοτήτων που είχαν μάθει προηγουμένως σε διάφορους αναπτυξιακούς τομείς κατά τη διάρκεια μερικών μηνών. Συνήθως, αυτό ακολουθείται από μια γενική απώλεια ενδιαφέροντος για το περιβάλλον, στερεοτυπικούς, επαναλαμβανόμενους κινητικούς μανιερισμούς και προβλήματα στην κοινωνική αλληλεπίδραση και την επικοινωνία που είναι παρόμοια με τις διαταραχές του φάσματος του αυτισμού. Ωστόσο, η διάγνωση θα πρέπει να βασίζεται στα συμπεριφορικά χαρακτηριστικά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η διαταραχή μπορεί να αποδειχθεί ότι προκαλείται από κάποια σχετική εγκεφαλοπάθεια.

Υπερδραστήρια διαταραχή που σχετίζεται με νοητική καθυστέρηση και στερεότυπες κινήσεις

Μια ασαφής ασθένεια με αμφισβητήσιμη νοσολογική εγκυρότητα. Η ομάδα των παιδιών αυτής της κατηγορίας είναι εκείνα που παρουσιάζουν σημαντική υπερκινητικότητα, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής, στερεότυπες συμπεριφορές και σοβαρή νοητική υστέρηση (δείκτης νοημοσύνης κάτω από 35). Σε αντίθεση με τα άτομα με δείκτη νοημοσύνης στο φυσιολογικό εύρος, συνήθως δεν επωφελούνται από τα διεγερτικά φάρμακα και μπορεί να ανταποκριθούν σοβαρά στα διεγερτικά (μερικές φορές με ψυχοκινητική καθυστέρηση). Στην εφηβεία, η υποκινητικότητα συχνά παίρνει το ρόλο της υπερβολικής δραστηριότητας (ένα μοτίβο που δεν είναι σύνηθες σε υπερκινητικά παιδιά με φυσιολογική νοημοσύνη). Πολυάριθμες αναπτυξιακές διαταραχές, είτε ειδικές είτε γενικές, συνδέονται συχνά με το σύνδρομο αυτό. Ο βαθμός στον οποίο η συμπεριφορά ενός ατόμου προκαλείται είτε από οργανική εγκεφαλική βλάβη είτε από χαμηλό δείκτη νοημοσύνης δεν είναι γνωστός.

Σύνδρομο Asperger

Μια κατάσταση με αμφισβητήσιμη νοσολογική εγκυρότητα που χαρακτηρίζεται από τα ίδια είδη ποιοτικών διαταραχών στην αμοιβαία κοινωνική αλληλεπίδραση που

χαρακτηρίζουν τον αυτισμό, καθώς και από ένα περιορισμένο, στερεοτυπικό και επαναλαμβανόμενο φάσμα ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων. Ο κύριος τρόπος με τον οποίο διαφέρει από τον αυτισμό είναι ότι ούτε η γλωσσική ούτε η γνωστική ανάπτυξη επιβραδύνεται ή καθυστερεί γενικά. Η διαταραχή αυτή συνοδεύεται συχνά από έντονη αδεξιότητα. Οι ανωμαλίες έχουν σημαντική τάση να διαρκούν στην εφηβεία και την ενηλικίωση. Η πρόωμη ενήλικη ζωή μπορεί περιστασιακά να χαρακτηρίζεται από ψυχωτικά επεισόδια.

2.3.2 ICD-11 (World Health Organization-WHO)

Η Διεθνής Ταξινόμηση των Ασθενειών (ICD) έχει χρησιμεύσει ως βάση για συγκρίσιμες στατιστικές σχετικά με τις αιτίες θανάτου και νοσηρότητας σε βάθος χρόνου και σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές για περισσότερο από έναν αιώνα. Η πιο πρόσφατη έκδοσή της, η ICD-11, η οποία χρονολογείται από τον 19ο αιώνα, εγκρίθηκε από την 72η Παγκόσμια Συνέλευση Υγείας το 2019 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2022 (World Health Organization, n.d.c.).

Σύμφωνα με τον οδηγό ICD-11, το κεφάλαιο 6 κάνει αναφορά στις ψυχικές, συμπεριφορικές και νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Οι νευροαναπτυξιακές διαταραχές είναι συμπεριφορικές και γνωστικές καταστάσεις που εμφανίζονται κατά τη διάρκεια του αναπτυξιακού σταδίου και χαρακτηρίζονται από σοβαρές προκλήσεις στη μάθηση και τη χρήση ενός συγκεκριμένου συνόλου διανοητικών, κινητικών, γλωσσικών ή κοινωνικών δεξιοτήτων. Σε αυτό το πλαίσιο, ανεξάρτητα από την ηλικία στην οποία ένα άτομο αναζητά για πρώτη φορά θεραπευτική φροντίδα, είναι γενικά κατανοητό ότι οι ασθένειες που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της διαμορφωτικής περιόδου έχουν την εμφάνισή τους πριν από την ηλικία των 18 ετών. Μόνο οι ασθένειες των οποίων τα κύρια συμπτώματα είναι νευροαναπτυξιακά περιλαμβάνονται σε αυτή την ομαδοποίηση, παρά το γεγονός ότι πολλές ψυχικές και συμπεριφορικές διαταραχές που μπορεί να εμφανιστούν κατά τη διάρκεια της αναπτυξιακής περιόδου (όπως η σχιζοφρένεια και η διπολική διαταραχή) παρουσιάζουν επίσης συμπεριφορικές και γνωστικές ανωμαλίες. Οι νευροαναπτυξιακές διαταραχές πιστεύεται ότι προκαλούνται κυρίως από τη γενετική ή άλλες μεταβλητές που είναι παρούσες από τη γέννηση, ενώ η ακριβής αιτία είναι πολύπλοκη και άγνωστη σε πολλές μεμονωμένες περιπτώσεις. Ωστόσο, οι ανεπαρκείς ευκαιρίες μάθησης ή η περιβαλλοντική διέγερση μπορεί επίσης να συμβάλλουν στις νευροαναπτυξιακές διαταραχές και θα πρέπει να λαμβάνονται συστηματικά υπόψη κατά την αξιολόγησή τους. Τραυματισμοί, ασθένειες ή άλλες προσβολές του κεντρικού νευρικού συστήματος κατά τη διάρκεια του αναπτυξιακού σταδίου μπορούν επίσης να οδηγήσουν σε ορισμένες νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Μεταξύ αυτών είναι οι διαταραχές της διανοητικής ανάπτυξης, οι αναπτυξιακές διαταραχές του λόγου ή της γλώσσας, η αναπτυξιακή διαταραχή του ήχου του λόγου, η αναπτυξιακή διαταραχή της ροής του λόγου, η αναπτυξιακή γλωσσική διαταραχή, η διαταραχή του φάσματος του αυτισμού, η αναπτυξιακή μαθησιακή διαταραχή, η αναπτυξιακή διαταραχή κινητικού συντονισμού, η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας, η διαταραχή στερεότυπης κίνησης και άλλες συγκεκριμένες

νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Υπάρχουν, επίσης, τρεις επιπλέον κατηγορίες, που ενώ βρίσκονται σε άλλο κεφάλαιο του ICD-11, σχετίζονται με τις νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Αυτές είναι το σύνδρομο Tourette, η διαταραχή χρόνιου κινητικού τικ και η χρόνια διαταραχή φωνητικού τικ.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στο κεφάλαιο 6 βρίσκεται και η διαταραχή του φάσματος του αυτισμού. Χαρακτηρίζεται από μια σειρά περιορισμένων, επαναλαμβανόμενων και αυστηρών προτύπων συμπεριφοράς, ενδιαφερόντων ή δραστηριοτήτων που είναι προφανώς μη φυσιολογικά ή υπερβολικά για την ηλικία και το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο του ατόμου. Χαρακτηρίζεται επίσης από επίμονα ελλείμματα στην ικανότητα έναρξης και διατήρησης αμοιβαίας κοινωνικής αλληλεπίδρασης και κοινωνικής επικοινωνίας. Στην πρώιμη παιδική ηλικία συνήθως εκδηλώνεται για πρώτη φορά, ωστόσο τα συμπτώματα μπορεί να μην υλοποιηθούν πλήρως παρά μόνο αργότερα, όταν οι κοινωνικές απαιτήσεις ξεπερνούν τις πεπερασμένες ικανότητες του ατόμου. Τα ελλείμματα είναι αρκετά σοβαρά ώστε να επηρεάζουν την προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική, ακαδημαϊκή, επαγγελματική ή άλλη βασική λειτουργικότητα. Είναι συνήθως μια διάχυτη πτυχή της λειτουργικότητας ενός ατόμου που μπορεί να παρατηρηθεί σε όλα τα πλαίσια, αν και μπορεί να αλλάζει ανάλογα με τις κοινωνικές, εκπαιδευτικές ή άλλες συνθήκες. Τα άτομα στο φάσμα εμφανίζουν όλο το εύρος των γνωστικών και γλωσσικών ικανοτήτων (ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics, n.d.b.).

Βασικά χαρακτηριστικά που οδηγούν στη διάγνωση της ΔΑΦ, σύμφωνα με το ICD-11, είναι:

- Επίμονες δυσκολίες στη δημιουργία και διατήρηση κοινωνικών επαφών και στην αμοιβαία κοινωνική επικοινωνία, οι οποίες ξεφεύγουν από τα όρια της συνήθους λειτουργικότητας, δεδομένης της ηλικίας και της πνευματικής ωριμότητας του ατόμου. Ανάλογα με την ηλικία, τη γλωσσική και διανοητική ικανότητα και τη σοβαρότητα του προβλήματος, οι διάφορες εκδηλώσεις αυτών των ελλείψεων λαμβάνουν διαφορετικές μορφές. Μερικές από αυτές τις ελλείψεις είναι και εξής:
 - Κατανόηση, ενδιαφέρον ή ακατάλληλες αντιδράσεις στις λεκτικές ή μη λεκτικές κοινωνικές επικοινωνίες των άλλων ανθρώπων
 - Ο συνδυασμός του προφορικού λόγου με τη γλώσσα του σώματος, των χειρονομιών και των συναισθημάτων του προσώπου.
 - Η ικανότητα κατανόησης και χρήσης της γλώσσας σε κοινωνικές περιστάσεις, καθώς και η έναρξη και διατήρηση αμοιβαίων κοινωνικών συζητήσεων
 - Κοινωνική επίγνωση, η οποία έχει ως αποτέλεσμα συμπεριφορά που δεν προσαρμόζεται σωστά στην κοινωνική κατάσταση
 - Η ικανότητα κατανόησης των αισθημάτων, συναισθημάτων και στάσεων των άλλων ανθρώπων και αντίδρασης σε αυτά
 - Η ανταλλαγή αμοιβαίων συμφερόντων
 - Η ικανότητα δημιουργίας και διατήρησης κοινών σχέσεων με συνομηλίκους.

- Επίμονα περιορισμένα, μονότονα και αυστηρά πρότυπα συμπεριφοράς, πάθη ή επιδιώξεις που είναι προφανώς ανώμαλα ή υπερβολικά για την ηλικία και το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον του ατόμου, όπως:
 - Έλλειψη ικανότητας προσαρμογής σε νέες καταστάσεις και εμπειρίες και αγωνία που μπορεί να προκληθεί από μικρές αλλαγές σε ένα οικείο περιβάλλον ή ως απάντηση σε απρόβλεπτα γεγονότα
 - Αυστηρή προσκόλληση σε προκαθορισμένες ρουτίνες, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την τήρηση γνωστών διαδρομών ή να απαιτούν ακριβή χρονοδιάγραμμα για πράγματα όπως τα γεύματα ή η μεταφορά
 - Υπερβολική συμμόρφωση με τον νόμο (π.χ. όταν παίζετε παιχνίδια)
 - Υπερβολικά και βαθιά ριζωμένα τελετουργικά πρότυπα συμπεριφοράς (όπως η εμμονή με την τακτοποίηση ή ταξινόμηση αντικειμένων σε μια συγκεκριμένη σειρά) που δεν έχουν κανένα διακριτό όφελος για τον έξω κόσμο
 - Κυρίως στα μικρά παιδιά, επαναλαμβανόμενες και στερεοτυπικές κινητικές συμπεριφορές, όπως η στάση του σώματος, το ανώμαλο βάδισμα (π.χ. περπάτημα στις μύτες των ποδιών), οι περίεργες κινήσεις των χεριών ή των δακτύλων και οι κινήσεις ολόκληρου του σώματος (π.χ. κούνημα)
 - Επίμονη προσήλωση σε ένα ή περισσότερα συγκεκριμένα χόμπι, αντικείμενα ή ερεθίσματα ή ασυνήθιστα ισχυρή προσκόλληση σε ορισμένα αντικείμενα
 - Ένα αισθητηριακό ερέθισμα μπορεί να περιλαμβάνει πραγματικούς ή προβλεπόμενους ήχους, φως, υφές (ιδιαίτερα αυτές των ρούχων και των τροφίμων), μυρωδιές και γεύσεις, θερμότητα, κρύο ή πόνο. Είναι επίσης δυνατή η δια βίου υπερβολική και επίμονη υπερευαισθησία ή υποευαισθησία σε αισθητηριακά ερεθίσματα
- Η ΔΑΦ εκδηλώνεται συνήθως στην πρώιμη παιδική ηλικία, αλλά τα αναγνωρίσιμα συμπτώματα μπορεί να εμφανιστούν πλήρως μόνο αργότερα, όταν οι κοινωνικές απαιτήσεις υπερβαίνουν τις περιορισμένες ικανότητες της διαταραχής
- Από τα συμπτώματα προκύπτει σημαντική εξασθένηση σε σημαντικούς τομείς της ζωής, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής, οικογενειακής, κοινωνικής, εκπαιδευτικής και επαγγελματικής λειτουργικότητας. Ορισμένα άτομα με διαταραχή του φάσματος του αυτισμού μπορούν να καταβάλλουν εξαιρετική προσπάθεια για να λειτουργούν καλά σε διάφορες περιστάσεις, καθιστώντας τις βλάβες τους αόρατες στους άλλους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η διάγνωση της διαταραχής του φάσματος του αυτισμού εξακολουθεί να είναι κατάλληλη.

2.3.3 DSM-5 (American Psychiatric Association-APA)

Η 5η έκδοση του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου για Ψυχικές Διαταραχές (DSM-5) της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Ένωσης, είναι μια ομαδοποίηση ψυχικών

ασθενειών με αντίστοιχα κριτήρια που αποσκοπεί στο να καταστήσει τις διαγνώσεις αυτές ακριβέστερες (American Psychiatric Association, 2013b).

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχιατρική Ένωση (2013b), νευροαναπτυξιακές διαταραχές είναι οι κατηγορίες των ασθενειών με πρώιμη έναρξη, συχνά πριν το παιδί μπει στο δημοτικό σχολείο και ορίζονται από αναπτυξιακές ανωμαλίες που έχουν ως αποτέλεσμα βλάβες στην προσωπική, κοινωνική, διανοητική ή επαγγελματική λειτουργικότητα. Τα αναπτυξιακά ελλείμματα μπορεί να κυμαίνονται από εξαιρετικά συγκεκριμένους περιορισμούς στη μάθηση ή στον έλεγχο των εκτελεστικών λειτουργιών, έως γενικευμένες ελλείψεις στις κοινωνικές δεξιότητες ή στο δείκτη νοημοσύνης. Τα νευροαναπτυξιακά νοσήματα συχνά συνυπάρχουν, π.χ. πολλά άτομα με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής/Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) έχουν επίσης ένα συγκεκριμένο μαθησιακό πρόβλημα και πολλά άτομα με Διαταραχή του Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) έχουν επίσης νοητική αναπηρία (νοητική αναπτυξιακή διαταραχή). Η κλινική εμφάνιση των διαφόρων ασθενειών περιλαμβάνει βλάβες και καθυστερήσεις στην επίτευξη των αναμενόμενων ορόσημων και υπερβολικά συμπτώματα.

Οι νευροαναπτυξιακές διαταραχές (American Psychiatric Association, 2013b) προσδιορίζονται ως εξής:

Νοητική αναπτυξιακή διαταραχή

Τα ελλείμματα στις γενικές νοητικές ικανότητες, όπως η συλλογιστική, η επίλυση προβλημάτων, ο σχεδιασμός, η αφηρημένη σκέψη, η κρίση, η ακαδημαϊκή μάθηση και η εμπειρική μάθηση, είναι χαρακτηριστικά γνωρίσματα της νοητικής αναπηρίας (νοητική αναπτυξιακή διαταραχή). Τα ελλείμματα αυτά οδηγούν σε διαταραχές της προσαρμοστικής λειτουργίας, οι οποίες εμποδίζουν το άτομο να ανταποκριθεί στα πρότυπα κοινωνικής ευθύνης και προσωπικής ανεξαρτησίας σε έναν ή περισσότερους τομείς της καθημερινής ζωής, όπως η επικοινωνία, η κοινωνική συμμετοχή, η ακαδημαϊκή ή επαγγελματική λειτουργία και η προσωπική ανεξαρτησία. Όπως υποδηλώνει και το όνομα της, η διάγνωση της καθολικής αναπτυξιακής καθυστέρησης γίνεται όταν ένα άτομο υστερεί σε πολλούς τομείς της διανοητικής απόδοσης. Η διάγνωση εφαρμόζεται σε οποιονδήποτε, ιδίως σε παιδιά που είναι πολύ μικρά για να λάβουν μέρος σε τυποποιημένες εξετάσεις, τα οποία δεν είναι σε θέση να προβούν σε ολοκληρωμένες αξιολογήσεις της διανοητικής τους λειτουργίας. Μια επίκτητη βλάβη κατά τη διάρκεια της αναπτυξιακής περιόδου, όπως μια σοβαρή κρανιοεγκεφαλική κάκωση, μπορεί να προκαλέσει νοητική αναπηρία και σε αυτή την περίπτωση μπορεί επίσης να εντοπιστεί μια νευρογνωστική διαταραχή.

Διαταραχές της επικοινωνίας

Η γλωσσική διαταραχή, η διαταραχή του ήχου του λόγου, η διαταραχή της κοινωνικής (πραγματιστικής) επικοινωνίας και η διαταραχή της ροής του λόγου στην παιδική ηλικία (τραυλισμός) συγκαταλέγονται στις διαταραχές της επικοινωνίας. Τα ελλείμματα στην απόκτηση και την εφαρμογή της γλώσσας, του λόγου και της κοινωνικής επικοινωνίας, αντίστοιχα, είναι χαρακτηριστικά των τριών πρώτων διαταραχών. Οι διαταραχές της φυσιολογικής κινητικότητας και της ευχέρειας του λόγου, όπως οι επαναλαμβανόμενοι ήχοι ή συλλαβές, η επιμήκυνση συμφώνων ή

φωνηέντων, οι σπασμένες λέξεις, το μπλοκάρισμα ή οι λέξεις που παράγονται με υπερβολική σωματική πίεση, είναι τα χαρακτηριστικά της διαταραχής ευχέρειας στην παιδική ηλικία. Οι δυσκολίες επικοινωνίας ξεκινούν νωρίς στην παιδική ηλικία και μπορεί να προκαλέσουν λειτουργικές διαταραχές που διαρκούν μια ζωή, όπως ακριβώς και άλλες νευροαναπτυξιακές ασθένειες.

Διαταραχή του φάσματος του αυτισμού (ΔΑΦ)

Η διαταραχή του φάσματος του αυτισμού χαρακτηρίζεται από έλλειψη στην κοινωνική αλληλεπίδραση και επικοινωνία σε διάφορα πλαίσια, συμπεριλαμβανομένων ελλειμμάτων στην κοινωνική αμοιβαιότητα, στις μη λεκτικές επικοινωνιακές συμπεριφορές που χρησιμοποιούνται για την κοινωνική αλληλεπίδραση και στις ικανότητες σχηματισμού, διατήρησης και κατανόησης σχέσεων. Ένα περιορισμένο, επαναλαμβανόμενο πρότυπο συμπεριφοράς, ενδιαφέροντος ή δραστηριότητας είναι απαραίτητο για τη διάγνωση της διαταραχής του φάσματος του αυτισμού εκτός από τις δυσκολίες στην κοινωνική επικοινωνία.

Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής/Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ)

Η διαταραχή των επιπέδων απροσεξίας, αποδιοργάνωσης ή/και υπερκινητικότητας-παρορμητικότητας χαρακτηρίζει τη ΔΕΠΥ (Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής/Υπερκινητικότητας), μια νευροαναπτυξιακή κατάσταση. Η αποδιοργάνωση και η αδυναμία προσοχής περιλαμβάνουν την απώλεια πραγμάτων, την εμφάνιση ότι δεν ακούει κανείς και την εκτέλεση εργασιών σε επίπεδο που δεν είναι συμβατό με την ηλικία ή το αναπτυξιακό στάδιο του ατόμου. Η υπερδραστηριότητα, η νευρικότητα, η αδυναμία να καθίσει κανείς ακίνητος, η παρέμβαση στις δραστηριότητες των άλλων και η αδυναμία αναμονής είναι ενδείξεις υπερδραστηριότητας-παρορμητικότητας. Αυτές οι συμπεριφορές είναι υπερβολικές για την ηλικία ή το αναπτυξιακό στάδιο του ατόμου. Η αντιθετική προκλητική διαταραχή και η διαταραχή συμπεριφοράς είναι δύο παραδείγματα “εξωτερικών διαταραχών” που συχνά συνυπάρχουν με τη ΔΕΠΥ στα παιδιά. Οι ενήλικες με ΔΕΠΥ συχνά συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κοινωνική, πνευματική και επαγγελματική λειτουργία.

Κινητικές διαταραχές

Οι νευροαναπτυξιακές κινητικές διαταραχές περιλαμβάνουν διαταραχές τικ, στερεοτυπικές διαταραχές κίνησης και αναπτυξιακά προβλήματα συντονισμού. Τα ελλείμματα στην ανάπτυξη και τη χρήση συντονισμένων κινητικών δεξιοτήτων είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αναπτυξιακής διαταραχής συντονισμού, η οποία εκδηλώνεται ως αδεξιότητα, βραδύτητα ή ανακριβής εκτέλεση κινητικών δεξιοτήτων που παρεμποδίζει τις καθημερινές δραστηριότητες. Όταν κάποιος επιδίδεται σε επαναλαμβανόμενες, οδηγούμενες και φαινομενικά άσκοπες κινητικές ενέργειες, όπως χτύπημα των χεριών, κούνημα του σώματος, χτύπημα του κεφαλιού, αυτοδάγκωμα ή χτύπημα, υπάρχει υποψία στερεοτυπικής διαταραχής της κίνησης. Δραστηριότητες όπως κοινωνικές, ακαδημαϊκές ή άλλες προσπάθειες παρεμποδίζονται από τις κινήσεις. Εάν οι συμπεριφορές καταλήγουν σε αυτοτραυματισμό, αυτή η πληροφορία θα πρέπει να συμπεριληφθεί στη διαγνωστική

διάγνωση. Τα κινητικά ή φωνητικά τικ, τα οποία είναι ξαφνικές, γρήγορες, επαναλαμβανόμενες, μη ρυθμικές, στερεότυπες κινητικές κινήσεις ή φωνές, είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα των διαταραχών τικ. Η διαταραχή Tourette, η επίμονη (χρόνια) διαταραχή κινητικών ή φωνητικών τικ, η προσωρινή διαταραχή τικ, η άλλη καθορισμένη διαταραχή τικ και η απροσδιόριστη διαταραχή τικ είναι οι διακριτές διαταραχές τικ που ταξινομούνται με βάση τη διάρκεια, την πιθανή προέλευση και την κλινική εικόνα.

Μαθησιακές διαταραχές

Όπως υποδηλώνει το όνομα, μια ειδική μαθησιακή διαταραχή εντοπίζεται όταν η ικανότητα ενός ατόμου να λαμβάνει ή να επεξεργάζεται αποτελεσματικά και αποδοτικά πληροφορίες είναι μειωμένη. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της νευροαναπτυξιακής νόσου, η οποία εμφανίζεται για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια των ετών της επίσημης σχολικής εκπαίδευσης, είναι η χρόνια και εξουθενωτική δυσκολία εκμάθησης των θεμελιωδών ακαδημαϊκών ικανοτήτων της ανάγνωσης, της γραφής και/ή των μαθηματικών. Οι επιδόσεις του ατόμου στις επηρεαζόμενες ακαδημαϊκές δεξιότητες είναι σημαντικά κάτω από το μέσο όρο της ηλικίας του ή μπορούν να επιτευχθούν μόνο με εξαιρετικά υψηλά επίπεδα προσπάθειας. Τα διανοητικά ταλαντούχα άτομα μπορεί να αναπτύξουν ορισμένες μαθησιακές διαταραχές που γίνονται εμφανείς μόνο όταν οι μαθησιακές απαιτήσεις ή οι μέθοδοι αξιολόγησης (όπως οι προγραμματισμένες εξετάσεις) δημιουργούν εμπόδια που η φυσική τους νοημοσύνη και οι μηχανισμοί αντιμετώπισης δεν είναι σε θέση να ξεπεράσουν. Οι ειδικές μαθησιακές διαταραχές μπορεί να προκαλέσουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους βλάβες σε εργασίες που εξαρτώνται από δεξιότητες, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής απόδοσης, για όλα τα άτομα.

2.4 Άλλοι φορείς

2.4.1 United Nation (UN)

Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αποδέχθηκε τη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία στις 13 Δεκεμβρίου 2006 και τέθηκε σε ισχύ στις 3 Μαΐου 2008, μαζί με το προαιρετικό της πρωτόκολλο (United Nations, 2008). Το άρθρο 3 της συνθήκης περιέχει τις κατευθυντήριες αρχές της και το άρθρο 9 εξηγεί γιατί πρέπει να εφαρμόζονται. Επιπλέον, το άρθρο 30 ορίζει ότι τα άτομα με αναπηρία πρέπει να έχουν πρόσβαση σε πολιτιστικές δραστηριότητες και να συμμετέχουν σε αυτές. Το 2012, η Ελληνική Δημοκρατία επικύρωσε επίσημα τη Σύμβαση και το Πρωτόκολλο (Νόμος 4074/2012).

2.4.2 European Union (EU)

Τον Μάρτιο του 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τη Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030 (European Commission, 2021). Μέσω του δεκαετούς σχεδίου της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδιώκει να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των ατόμων με αναπηρία τόσο στην Ευρώπη όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο.

2.4.3 Centers for Disease Control and Prevention (CDC-USA)

Σε μελέτη που διεξήχθη σε 11 Ηνωμένες Πολιτείες, τα Κέντρα Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων υπολόγισαν ότι περίπου 1 στα 36 παιδιά είχε διαγνωστεί με ΔΑΦ (Centres for Disease Control and Prevention [CDC], 2023).

2.4.4 International Council of Museums (ICOM)

Η πρόταση για έναν αναθεωρημένο ορισμό του μουσείου εγκρίθηκε από την Έκτακτη Γενική Συνέλευση του ICOM στις 24 Αυγούστου 2022, στην Πράγα, με ποσοστό 92,41% των ψήφων (ICOM, 2022). Αυτός ο νέος ορισμός δηλώνει ότι τα μουσεία είναι ανοικτά στο κοινό, προσβάσιμα και χωρίς αποκλεισμούς, υποστηρίζοντας την ποικιλομορφία και τη βιωσιμότητα.

2.5 Αντιμετώπιση

2.5.1 Φαρμακευτική αγωγή

Δεδομένου ότι δεν έχει αποδειχθεί η αποτελεσματικότητα των φαρμάκων για τη θεραπεία του αυτισμού, χρησιμοποιούνται κυρίως για τη θεραπεία των πρωτογενών συμπτωμάτων της ΔΑΦ, όπως ευερεθιστότητα, επιθετικότητα, αυτοτραυματισμός, άγχος, υπερκινητικότητα, παρορμητικότητα, απροσεξία και αϋπνία. Μερικά από τα τυπικά και πιο γνωστά για τη χρήση τους φάρμακα είναι η σεροτονίνη, τα αντικαταθλιπτικά και τα διεγερτικά (DeFilippis & Wagner, 2016).

Υπάρχουν ενδείξεις ότι η θεραπεία με σκευάσματα κάνναβης δύναται να ελαττώσει διαταραχές της ΔΑΦ (Aran et al., 2021). Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης μελέτης μέχρι στιγμής φαίνονται ενθαρρυντικά για τους υπέρβαρους ασθενείς με αυτισμό, μιας και η θεραπεία με κανναβινοειδή έχει συσχετιστεί με την απώλεια βάρους.

2.5.2 Ψυχολογική υποστήριξη

Πέραν της φαρμακευτικής θεραπείας, πρώτη γραμμή άμυνας για αυτά τα χαρακτηριστικά της κατάστασης του φάσματος του αυτισμού αποτελούν η ψυχολογική υποστήριξη, οι ομάδες κοινωνικών δεξιοτήτων και κοινών ενδιαφερόντων και η βοήθεια στην εκπαίδευση και την εργασία (Turner, 2020).

Έχει διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητα των ψυχολογικών θεραπειών που καθοδηγούνται από τη γνωστική συμπεριφορική θεωρία στη θεραπεία του ήπιου έως μέτριου άγχους και της κατάθλιψης (Cooper, Loades, & Russell, 2018). Για αυτιστικά παιδιά και ενήλικες, που έχουν δυσανάλογα υψηλά ποσοστά συνυπαρχόντων συναισθηματικών προβλημάτων, έχουν τροποποιηθεί με επιτυχία.

Τόσο η ομάδα των ατόμων με ΔΑΦ, όσο και η ομάδα ατόμων χωρίς, παρουσίασαν αύξηση της κατάθλιψης και των αγχωδών συμπτωμάτων ως αντίδραση στην πανδημία. Ωστόσο, η σοβαρότητα της κλιμάκωσης αυτών των συμπτωμάτων και η επίδρασή τους στην καθημερινή λειτουργικότητα ήταν μεγαλύτερη στην ομάδα ατόμων με αυτισμό. Τα ποσοτικά και ποιοτικά ευρήματά μας δείχνουν επίσης ότι πολλά άτομα με αυτισμό έχασαν μέρος, αν όχι όλη, της υποστήριξης που λάμβαναν

πριν από την πανδημία λόγω ενός υπερφορτωμένου συστήματος υγειονομικής περίθαλψης και νόμων κοινωνικής αποστασιοποίησης (Oomen, Nijhof, & Wiersema, 2021).

2.5.3 Μουσικοθεραπεία

Ένα παιδί με ΔΑΦ μπορεί να έχει μοναδικές δεξιότητες ή ταλέντα που πρέπει να αναγνωριστούν και να αναπτυχθούν, χρειάζεται όμως και βοήθεια στην εκμάθηση κοινωνικών ή επικοινωνιακών κανόνων (Khyzhna & Shafranska, 2020).

Το ανθρωπιστικό παράδειγμα άρχισε να υιοθετείται σε μεγάλο βαθμό στο εκπαιδευτικό σύστημα, ιδίως στον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης τον 21ο αιώνα. Ο ανθρωπιστικός σκοπός της εκπαίδευσης είναι να αποκαλύψει τις μοναδικές δυνατότητες κάθε μαθητή και να αναπτύξει την εμπειρία της συνεργατικής δημιουργικότητας μεταξύ του δασκάλου και των μαθητών του. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα, η ιδέα της συνεργατικής παιδαγωγικής αναπτύχθηκε εντατικά από επιστήμονες, οι οποίοι έδωσαν ιδιαίτερη προσοχή στην ανάπτυξη των δημιουργικών ικανοτήτων των μαθητών, καθώς και των προσωπικών τους χαρακτηριστικών (Andreiko, Savchenko, Vasilenko, Khizhna, & Savchenko, 2019). Οι πρώτες έννοιες της θεωρητικής προσέγγισης της μουσικοθεραπείας εμφανίστηκαν τη δεκαετία του πενήντα, ωστόσο οι περισσότερες από αυτές δεν είναι επαρκείς και πλήρεις (Khyzhna & Shafranska, 2020).

Η μουσικοθεραπεία, ανάλογα με το είδος της μουσικής που χρησιμοποιείται, μπορεί να έχει πολύ θετική επίδραση στα άτομα με ΔΑΦ, λόγω της ηρεμιστικής, χαλαρωτικής, αλλά και ενεργητικής επίδρασής της. Οι φωνητικές ασκήσεις έχουν καλό αντίκτυπο στον τονισμό και την προφορά και διευκολύνουν τον λογοθεραπευτή να τα εξασκήσει σε διάφορες δομές προτάσεων (δηλωτικές, ερωτηματικές, αρνητικές). Επειδή ο μουσικός ρυθμός είναι ένα προβλέψιμο και επαναλαμβανόμενο στοιχείο, μπορεί να δημιουργήσει στους μαθητές το αίσθημα της ασφάλειας για τον χώρο διεξαγωγής των μαθημάτων. Το ρυθμικό στοιχείο μπορεί να επηρεάσει θετικά την αίσθηση του ελέγχου και της ψυχραιμίας. Ακόμη και τα υπερκινητικά παιδιά καταβάλλουν μεγάλες και συχνά επιτυχημένες προσπάθειες να μειώσουν τις περιττές κινήσεις προκειμένου να αναπαράγουν με ακρίβεια το ρυθμό της μουσικής ή της χορογραφίας και μέσα από αυτό μαθαίνουν να έχουν τον έλεγχο του σώματός τους. Η μουσική προκαλεί συναισθήματα και διεγείρει την κίνηση. Παίζοντας όργανα, τα παιδιά μαθαίνουν πώς να δίνουν έμφαση στον ήχο και να επαναλαμβάνουν μουσικά μοτίβα. Τα μοτίβα κάνουν το παιδί να συνηθίσει στις αλλαγές. Όταν ο θεραπευτής παίζει ένα όργανο, περιμένει την ανταπόκριση του παιδιού που παίζει και αυτό. Το παιδί έτσι μαθαίνει την τεχνική επικοινωνίας και εναλλαγής ενεργειών (διάλογος) (Khyzhna & Shafranska, 2020). Τα σύνθετα νοητικά προβλήματα επιλύονται με μεγαλύτερη επιτυχία και οι νέες πληροφορίες απορροφώνται καλύτερα με την παρουσία συνεργασίας. Οι αναστοχαστικές μέθοδοι δραστηριότητας αναδύονται και αναπτύσσονται στην ομαδική εργασία με τους μαθητές, ιδίως οι ενέργειες ελέγχου (αυτοέλεγχος) και αξιολόγησης (Andreiko et al., 2019).

2.5.4 Μουσειοθεραπεία

Η χρήση ενός μουσείου και των εκθεμάτων του για θεραπευτικούς σκοπούς είναι γνωστή ως “μουσειοθεραπεία”. Μέσω αυτού του τύπου θεραπείας, οι ασθενείς μπορούν να βυθιστούν στα έργα τέχνης και τις εκθέσεις που βρίσκονται στα μουσεία, μεταβαίνοντας από απλοί θεατές σε ενεργούς συμμετέχοντες. Αυτό σημαίνει ότι οι θεραπευτές μπορούν να εμπλέξουν τα άτομα σε νέους τρόπους αλληλεπίδρασης και δημιουργικές εμπειρίες στο πλαίσιο του μουσείου (Museum Therapy, χ.χ.).

Φορείς πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως τα μουσεία, έχουν δυνατότητες ώστε να χρησιμεύσουν με διάφορους τρόπους στην προώθηση ιδεών και αξιών. Η συμμετοχή σε πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες συνδέεται με την ανάπτυξη της περιέργειας, την ενίσχυση της γνώσης και την αύξηση της αυτοπεποίθησης και της αυτογνωσίας. Αυτά δείχνουν ότι τα παιδιά με ΔΑΦ μπορούν να επωφεληθούν από πολιτιστικές δράσεις. Η ζωή των οικογενειών που αντιμετωπίζουν τον αυτισμό μπορεί να βελτιωθεί από τα μουσεία ως ιδρύματα δημόσιας μάθησης. Η μουσειακή κοινότητα πρέπει να συνεχίσει να υιοθετεί μια πιο ανοιχτή και συμμετοχική στάση. Η προσέλκυση κοινοτήτων που είχαν προηγουμένως στερηθεί τα δικαιώματά τους είναι ένα δύσκολο εγχείρημα για τα μουσεία με την οικονομική κρίση (Deng, 2017).

Είναι ζωτικής σημασίας τα μουσεία και άλλοι πολιτιστικοί οργανισμοί να κάνουν όλες τις απαραίτητες διευκολύνσεις για τα άτομα με αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που είναι αόρατες. Παρόλο που το περιβάλλον του μουσείου μπορεί να είναι αγχωτικό για μερικούς ανθρώπους, έχει μεγάλη εμπειρία στο να προσφέρει την καλύτερη μέθοδο διδασκαλίας. Τα μουσεία, σε αντίθεση με τα σχολεία, λειτουργούν παραδοσιακά με την παραδοχή ότι οι επισκέπτες μαθαίνουν μέσω όλων των αισθήσεών τους. Ως εκ τούτου, πάντα στόχευαν στο να κάνουν τα εκθέματα, τις εκδηλώσεις, τα εργαστήρια και τις αίθουσες διδασκαλίας τους δυναμικά, πολυαισθητηριακά και ανοιχτά. Ως εκ τούτου, σε αντίθεση με τα σχολεία, τα μουσεία είναι ήδη σχεδιασμένα ώστε να ταιριάζουν στο προτιμώμενο μαθησιακό στυλ του παιδιού. κιναισθητικό, μουσικό, οπτικό ή ακουστικό. Τα μουσεία και άλλα πολιτιστικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα πρέπει να κάνουν γνωστά στους γονείς τις εποχές του χρόνου, όπως και τις ώρες της ημέρας, που δεν υπάρχει πολύς κόσμος. Για να περιοριστούν οι εξωτερικές παρεμβολές όταν μιλάτε σε μια ομάδα, τα μουσεία θα πρέπει να χρησιμοποιούν χώρους που είναι ήσυχοι και έχουν ελάχιστους οπτικούς περισπασμούς. Μια ασφαλέστερη και πιο άνετη ατμόσφαιρα για τους μαθητές θα συμβάλει επίσης σε υψηλότερα μαθησιακά αποτελέσματα (Varner, 2015).

2.5.5 Εκπαίδευση

Εκπαίδευση ατόμων με αυτισμό

Έχει αναφερθεί ότι κατά τη δημιουργία μιας στρατηγικής βασισμένης στα ανθρώπινα δικαιώματα, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η διασφάλιση ότι όλα τα παιδιά αποκτούν εκπαίδευση ανεξάρτητα από τις συνθήκες διαβίωσής τους. Το δικαίωμα ενός παιδιού στην εκπαίδευση έχει τονιστεί από τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο διεθνές δίκαιο, αλλά μπορεί να μην είναι τόσο εμφανές στην περίπτωση των παιδιών με ΔΑΦ (Marshall & Goodall, 2015).

Οι ακρογωνιαίοι λίθοι της διαχείρισης των ατόμων με ΔΑΦ είναι οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν τακτικές προσαρμογής και συμπεριφοριστικές στρατηγικές. Αυτές οι παρεμβάσεις επικεντρώνονται στην ακαδημαϊκή επιτυχία, στις δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές, στις δεξιότητες παιχνιδιού και ελεύθερου χρόνου, στις δεξιότητες καθημερινής διαβίωσης, στις κοινωνικές δεξιότητες και στην επικοινωνία (Myers & Johnson, 2007).

Αρκετά προγράμματα προσφέρουν υπηρεσίες τόσο για παιδιά όσο και για ενήλικες. Για την αύξηση και τη διατήρηση των επιθυμητών προσαρμοστικών συμπεριφορών, τη μείωση των παρεμβατικών δυσπροσαρμοστικών συμπεριφορών ή τον περιορισμό των συνθηκών κάτω από τις οποίες εμφανίζονται, τη διδασκαλία νέων δεξιοτήτων και τη γενίκευση των συμπεριφορών σε νέα περιβάλλοντα ή καταστάσεις, ορισμένες εκπαιδευτικές στρατηγικές έχουν εμπειρική υποστήριξη σε όλες τις ηλικιακές ομάδες (Myers & Johnson, 2007).

Υπάρχει ο ισχυρισμός ότι η θεραπεία εφαρμοσμένης συμπεριφοριστικής ανάλυσης δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για τη θεραπεία αυτιστικών παιδιών, καθώς ουσιαστικά παραβιάζει την αυτονομία τους, μερικές φορές τους προκαλεί άμεσο τραυματισμό και είναι άδικη για μια ομάδα ανθρώπων. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιείται γενικά, διότι η υποχρέωση παροχής βοήθειας προς τους άλλους δεν την καθιστά υποχρεωτική (Wilkenfeld & McCarthy, 2020).

Εκπαίδευση γονέων-συνοδών

Συχνά συνιστώνται μεταδιαγνωστικά προγράμματα για τις ΔΑΦ λόγω της σημασίας της ενδυνάμωσης των γονέων μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Πρόσφατες αναλύσεις, ωστόσο, έδειξαν ότι μπορεί να μην υπάρχουν αρκετά δεδομένα για την υποστήριξη των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης γονέων (Dawson-Squibb, Davids, Harrison, Molony, & De Vries, 2020).

Η εκπαίδευση γονέων έχει ως στόχο να βελτιώσει ή να καταστήσει δυνατή τη συμπεριφορά των γονέων που θα έχει ευεργετικό αντίκτυπο στα αναπτυξιακά επίπεδα των παιδιών τους. Τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων δίνουν γενικά την κύρια έμφαση στη διδασκαλία συγκεκριμένων δεξιοτήτων που έχουν ως στόχο να βοηθήσουν τους γονείς να διαχειριστούν την προβληματική συμπεριφορά, να μεταδώσουν γνώσεις στο παιδί τους και να βελτιώσουν τις σχέσεις γονέα-παιδιού. Σε γενικές γραμμές, οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί μέχρι σήμερα στον τομέα της εκπαίδευσης γονέων υποδεικνύουν τα οφέλη των προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων για την ανακούφιση των συμπτωμάτων στα παιδιά και τις οικογένειες. Τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων με βάση τη συμπεριφορά αποτελούν καλά αποδεδειγμένες, εμπειρικά υποστηριζόμενες θεραπείες για μια σειρά από ζητήματα του παιδιού (Steiner, Koegel, Koegel, & Ence, 2012).

Υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τύποι προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων για τη ΔΑΦ και διαφέρουν ως προς την ποσότητα της παρέμβασης, τον τρόπο με τον οποίο παρέχεται η θεραπεία, τα προσφερόμενα θεραπευτικά στοιχεία και το κοινό στο οποίο απευθύνονται. Άλλα προγράμματα ασχολούνται με πιο συγκεκριμένα θέματα (π.χ. ύπνος, τουαλέτα, σίτιση), αν και οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται είναι συχνά αρκετά παρόμοιες, ανεξάρτητα από τις συμπεριφορές-στόχους. Ενώ η πλειονότητα

των προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων τείνει να αντιμετωπίζει βασικά συμπτώματα της ΔΕΠΥ (π.χ. επικοινωνία, κοινωνική αλληλεπίδραση) ή προβληματικές συμπεριφορές (π.χ. μη συμμόρφωση, επιθετικότητα), άλλα προγράμματα αντιμετωπίζουν πιο συγκεκριμένα ζητήματα. Η εκπαίδευση γονέων είναι ένα είδος παροχής υπηρεσιών σε ένα ευρύτερο ολοκληρωμένο πρόγραμμα, ωστόσο δεν συνιστάται να είναι η μόνη υπηρεσία σε ένα πρόγραμμα για παιδιά, είναι ζωτικής σημασίας να αναφερθεί. Η προσωπική εκπαίδευση γονέων, η οποία πραγματοποιείται κατ' ιδίαν με τον γονέα, το παιδί και τον εκπαιδευτή γονέων μία ή δύο φορές την εβδομάδα για αρκετούς μήνες, είναι μια ευρέως χρησιμοποιούμενη μέθοδος. Η τεχνολογική πρόοδος έχει επίσης συμβάλει στη δημιουργία παρεμβάσεων εκπαίδευσης γονέων. Η χρήση αυτοκατευθυνόμενων τεχνολογικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή διαδικτυακών προγραμμάτων έχει αναδειχθεί ως βιώσιμη στρατηγική εκπαίδευσης γονέων με την αύξηση της διαθεσιμότητας εξοπλισμού βίντεο και DVD (Steiner et al., 2012).

3. Χώροι Πολιτισμού

3.1 Μουσεία

3.1.1 Ορισμός & σκοπός

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2002), μουσείο είναι ένα αυτόνομο κτηριακό συγκρότημα ή χώρος όπου φυλάσσονται, μελετώνται και εκτίθενται σε κοινή θέα έργα τέχνης, αντικείμενα αναγνωρισμένης αξίας, αντικείμενα από το παρελθόν ή με μορφωτικό ενδιαφέρον. Τα μουσεία χαρακτηρίζονται με βάση το είδος τους σε αρχαιολογικά, βυζαντινά, πολεμικά, φυσικής ιστορίας, λαϊκής τέχνης κ.α. Ετυμολογικά, η αρχική σημασία του μουσείου ήταν ο χώρος που ήταν αφιερωμένος στις Μούσες και στις τέχνες που αυτές αντιπροσώπευαν. Το λατινικό *museum* πέρασε και σε άλλες γλώσσες, όπως *museum* στα αγγλικά, *muse* στα γαλλικά, κ.α.

Ο πρώτος ορισμός του μουσείου που δημιούργησε ο ICOM και ενσωμάτωσε στο καταστατικό του οργανισμού το 1946, βασιζόταν κυρίως στην ιδιότητα ενός ιδρύματος ως δημόσιας συλλογής: “Η λέξη μουσείο περιλαμβάνει όλες τις ανοικτές στο κοινό συλλογές καλλιτεχνικού, τεχνικού, επιστημονικού, ιστορικού ή αρχαιολογικού υλικού, συμπεριλαμβανομένων των ζωολογικών κήπων και των βοτανικών κήπων, αλλά εξαιρουμένων των βιβλιοθηκών, εκτός εάν διατηρούν μόνιμους εκθεσιακούς χώρους” (Mairesse, 2019).

Η πρόταση για τον αναθεωρημένο ορισμό του μουσείου έγινε δεκτή από την Έκτακτη Γενική Συνέλευση του ICOM στις 24 Αυγούστου 2022 στην Πράγα με ποσοστό 92,41% (International Council of Museums, 2023). Μετά την έγκριση, ο ακόλουθος είναι ο τρέχων ορισμός του μουσείου από τον ICOM:

“Το Μουσείο είναι ένας μόνιμος μη κερδοσκοπικός οργανισμός, στην υπηρεσία της κοινωνίας, ο οποίος ερευνά, συλλέγει, συντηρεί, ερμηνεύει και εκθέτει τεκμήρια υλικής και άυλης κληρονομιάς. Ανοικτά και προσβάσιμα στο κοινό, χωρίς αποκλεισμούς, τα μουσεία προάγουν την ποικιλομορφία και την αειφορία. Λειτουργούν και επικοινωνούν με επαγγελματική δεοντολογία και με τη συμμετοχή των κοινοτήτων, προσφέροντας ποικίλες εμπειρίες με σκοπό την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία, τον αναστοχασμό και τη διάδοση της γνώσης”.

3.1.2 Προσβασιμότητα

Τα μουσεία είναι δυναμικοί χώροι που αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου, ανταποκρινόμενα στις κοινωνικές απαιτήσεις. Είναι χώροι όπου η γνώση είναι προσβάσιμη με έναν ολόενα και πιο διαδραστικό και συμμετοχικό τρόπο, με ελεύθερη είσοδο για όλους, ανεξάρτητα από τις συνθήκες, το πολιτιστικό υπόβαθρο ή την αναπηρία. Η διασφάλιση της διατήρησης και της προώθησης του πολιτισμού και της ιστορίας είναι καθήκον όλων των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων. Σε μια κοινωνία που γίνεται όλο και πιο ποικιλόμορφη και έχει άνισες απαιτήσεις, είναι επιτακτική ανάγκη να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για την προώθηση μιας κουλτούρας χωρίς αποκλεισμούς, όπου ενθαρρύνονται ο σεβασμός, η ισότητα και η εκτίμηση της ποικιλίας (González-Herrera et al., 2023)

Ο στόχος της διασφάλισης και της επέκτασης της πρόσβασης του κοινού είναι θεμελιώδης για το θεσμικό ήθος στον τομέα των μουσείων. Έτσι, η ένταξη στα μουσεία είναι μια αρχή που ενθαρρύνει τα ιδρύματα να διατηρήσουν και να διευρύνουν την πρόσβαση του κοινού, διατηρώντας τους σημερινούς επισκέπτες τους και αυξάνοντας παράλληλα τον αριθμό τους από ιστορικά υποεκπροσωπούμενες ομάδες (Kinsley, 2016).

Η συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία στην τουριστική ροή δεν είναι μόνο ηθικά ορθή για την ευζωία τους, αλλά μπορεί επίσης να βελτιώσει τα κέρδη του τουρισμού και να ενισχύσει την ικανοποίηση των επισκεπτών. Παρόλο που η πλήρης ένταξη των ατόμων με αναπηρία στη γενική τουριστική κίνηση κατοχυρώνεται σε πολλά εθνικά και διεθνή έγγραφα, συμπεριλαμβανομένης της CRPD, της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τα άτομα με αναπηρία και της εθνικής νομοθεσίας, εξακολουθεί να είναι μόνο μια ευχή (Bogdanova, Sabev, Tomov, & Ekmekci, 2021).

3.1.3 Μουσεία και επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού

Για να μπορέσει ένας ευρύς πληθυσμός παιδιών να επωφεληθεί από τα πολλά πλεονεκτήματα των πολιτιστικών χώρων, είναι ζωτικής σημασίας να βελτιωθεί η προσβασιμότητα των αυτιστικών παιδιών και των οικογενειών τους σε δημόσιους πολιτιστικούς χώρους, όπως τα μουσεία (Hladik et al., 2022). Οι επισκέψεις σε μουσεία μπορούν να είναι πολύ ωφέλιμες για την κοινωνικοποίηση και την εκπαίδευση των παιδιών με ΔΑΦ και των οικογενειών τους, ιδίως όταν είναι καλά σχεδιασμένες και τεκμηριωμένες (Lurio, 2016).

Το πρώτο βήμα για την προώθηση της ουσιαστικής εμπλοκής σε πολιτιστικά ιδρύματα είναι η δημιουργία της εργαλειοθήκης αξιολόγησης για τη βελτίωση της προσβασιμότητας και της ένταξης παιδιών με διαταραχές του φάσματος του αυτισμού και δυσκολίες αισθητηριακής επεξεργασίας σε πολιτιστικά ιδρύματα. Η εργαλειοθήκη θα επιτρέψει στους οργανισμούς να αξιολογήσουν τα συγκεκριμένα πλεονεκτήματα και τα αδύνατα σημεία τους, ενώ θα βοηθούν τις οικογένειες των παιδιών με ΔΑΦ. Προκειμένου να εκπληρώσουν σωστά τις ανάγκες της κοινότητάς τους και τους θεσμικούς τους στόχους, τα ιδρύματα μπορούν να αξιολογήσουν τη δημιουργία προγραμμάτων, την εκπαίδευση του προσωπικού και τις περιβαλλοντικές βελτιώσεις. Οι αλλαγές που θα πραγματοποιηθούν θα μπορούσαν να ενισχύσουν την

προσέλευση οικογενειών παιδιών με ΔΑΦ ή/και αισθητηριακά προβλήματα, καθώς και άλλων αναπηριών και οικογενειών με ποικίλες ανάγκες (Hladik & Ausderau, 2022).

3.2 Αρχαιολογικοί Χώροι

3.2.1 Ορισμός & σκοπός

Σύμφωνα με τον Νόμο 3028/2002 για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς:

“Ως αρχαιολογικοί χώροι νοούνται εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιότετους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα”.

Τόσο στις βιομηχανικές όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες, η αρχαιολογία διαδραματίζει βασικό ρόλο στον τομέα του τουρισμού, ο οποίος έχει σημαντικές συνέπειες για τους αυτόχθονες και άλλες περιθωριοποιημένες κοινότητες. Ο αρχαιολογικός τουρισμός μπορεί να ωφελήσει οικονομικά τους ντόπιους πληθυσμούς ή τους απογόνους τους, ενώ παράλληλα μπορεί να εξυμνήσει την πολιτιστική ποικιλομορφία του παρελθόντος μιας περιοχής. Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι συναρπαστικές τοποθεσίες που κεντρίζουν την περιέργειά μας, διεγείρουν την έρευνα και προσελκύουν επισκέπτες (Pacifico & Vogel, 2012).

3.2.2 Προσβασιμότητα

Είναι πλέον κοινά αποδεκτό και σταθερά καθιερωμένο ότι κάθε δημόσια εγκατάσταση πρέπει να επιτρέπει την πρόσβαση σε όλους τους ανθρώπους χωρίς διακρίσεις εις βάρος όσων έχουν οποιοδήποτε είδους αναπηρία. Ο σχεδιασμός κάθε νέας τουριστικής εγκατάστασης θα πρέπει να έχει κατά νου αυτή την έννοια από την αρχή της δημιουργίας της ιδέας μέχρι τις ακριβείς προδιαγραφές και την τελική υλοποίηση. Για να μειωθεί η ταλαιπωρία όσων χρησιμοποιούν αναπηρικά αμαξίδια και καροτσάκια, οι κλίσεις και τα επίπεδα του δαπέδου στις αίθουσες υποδοχής των επισκεπτών και στις διαδρομές του χώρου θα πρέπει να τηρούν ή να υπερβαίνουν τις εθνικές απαιτήσεις. Για παράδειγμα, κάποιος που χρησιμοποιεί μπαστούνι μπορεί να δυσκολευτεί να κινηθεί σε εξωτερικούς χώρους με πλακόστρωτες επιφάνειες. Το στυλ της γραμματοσειράς, το μέγεθος, ο χρωματικός συνδυασμός και η δομή των προτάσεων σε οποιαδήποτε γραπτή σήμανση ή διερμηνεία θα πρέπει να εξετάζονται προσεκτικά ώστε να μεγιστοποιείται η προσβασιμότητα για τα άτομα με οπτικές ή γνωστικές δυσκολίες. Σε κάθε εγκατάσταση που περιέχει ηχητικό στοιχείο, συμπεριλαμβανομένων των προβαλλόμενων βίντεο και των φορητών οδηγών, θα πρέπει να υπάρχει δυνατότητα κλειστού βρόχου για τους χρήστες ακουστικών βοηθημάτων (Moshenska, 2017).

Λόγω του κατεστραμμένου και κατακερματισμένου χαρακτήρα τους, οι αρχαιολογικοί χώροι αποτελούν ακόμη μεγαλύτερη πρόκληση για την προσβασιμότητα. Ωστόσο, με τη χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών και τεχνικών

επικοινωνίας, οι επισκέπτες μπορούν να αποκτήσουν μια νέα προοπτική για έναν αρχαιολογικό χώρο με απροσδόκητα θετικά αποτελέσματα (Calabrò, Cassalia, Fragomeni, & Lorè, 2022).

3.2.3 Αρχαιολογικοί χώροι και επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού

Γίνεται όλο και πιο σαφές ότι η αρχαιολογία μπορεί να βοηθήσει στην προώθηση και διατήρηση των πολιτιστικών δεσμών, της σωματικής δραστηριότητας, της πρόσβασης στον καθαρό αέρα και των υγιών κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, τα οποία είναι απαραίτητα για την “καλή ψυχική υγεία των ατόμων στο αυτιστικό φάσμα” (Rathouse, 2019).

3.3 Βιβλιοθήκες

3.3.1 Ορισμός & σκοπός

Οι ιδιωτικές συλλογές αναφέρονταν αρχικά με τον όρο “βιβλιοθήκη”, ο οποίος αργότερα συνδέθηκε κυρίως με συλλογές “κλειστής πρόσβασης”. Ο ρόλος της βιβλιοθήκης είναι πολύπλευρος στη σημερινή εποχή. Εκτός από τη φυσική δομή της και τα βιβλία και τα περιοδικά που περιλαμβάνει, είναι επίσης ένας κόμβος πνευματικής παραγωγής με στόχο την προώθηση και τη διάδοση της γνώσης (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, χ.χ.).

3.3.2 Προσβασιμότητα

Οι βιβλιοθήκες μιας χώρας πρέπει να είναι προσβάσιμες σε όλους. Το περιβάλλον της βιβλιοθήκης, συμπεριλαμβανομένης της εισόδου, των τουαλετών, των κλιμάκων, των ανελκυστήρων και των προβλεπόμενων χώρων, θα πρέπει να είναι προσβάσιμο σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Ένας χρήστης αναπηρικού αμαξιδίου θα πρέπει να μπορεί να έχει πρόσβαση σε όλους τους χώρους, και οποιοσδήποτε τυφλός ή άτομο με προβλήματα όρασης θα πρέπει να μπορεί να περιηγηθεί σε όλους τους χώρους χωρίς να συναντήσει εμπόδια, χρησιμοποιώντας μπαστούνι ή σκύλο-οδηγό. Θα πρέπει να είναι δυνατή η αλληλεπίδραση ενός κωφού ατόμου με τους υπαλλήλους της βιβλιοθήκης. Η εύρεση βιβλίων και άλλων πραγμάτων θα πρέπει να είναι απλή για κάποιον που φροντίζει ένα άτομο με νοητική αναπηρία. Θα πρέπει να είναι δυνατή η πλοήγηση στο περιβάλλον για κάποιον με δυσλεξία ή άλλο πρόβλημα ανάγνωσης (Chryssafi, 2018).

3.3.3 Βιβλιοθήκες και επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού

Ο καθορισμός ενός βαθμού άνεσης για όλους τους πελάτες της βιβλιοθήκης είναι ζωτικής σημασίας κατά το σχεδιασμό ενός χώρου φιλικού προς τον αυτισμό. Η πραγματοποίηση μικρών αλλαγών στο φυσικό χώρο της βιβλιοθήκης είναι ένας βασικός τρόπος για να αρχίσετε να την κάνετε πιο περιεκτική και προσβάσιμη στα άτομα με ΔΑΦ. Η μείωση των αισθητηριακών ερεθισμάτων είναι ένας τρόπος για να γίνουν οι βιβλιοθήκες πιο φιλικές (Project Enable, n.d.).

3.4 Αρχεία

3.4.1 Ορισμός & σκοπός

Το τεκμηριωμένο υποπροϊόν της ανθρώπινης δράσης που διατηρείται για τις επόμενες γενιές είναι το αρχείο. Επειδή πρόκειται για τρέχουσες καταγραφές που γίνονται από ανθρώπους ή/και οργανισμούς κατά την καθημερινή τους δραστηριότητα, προσφέρουν μια σαφή εικόνα του παρελθόντος. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία μορφών για αυτά, όπως γραπτή, φωτογραφική, κινούμενη εικόνα, ήχος, σε ψηφιακή και αναλογική μορφή. Σε όλον τον κόσμο, δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί και άνθρωποι διατηρούν αρχεία (International Council on Archives, n.d.).

Όσον αφορά τη χώρα μας, τα ΓΑΚ (Γενικά Αρχεία του Κράτους) αποτελούν την πλέον αυτοτελή δημόσια υπηρεσία, που υπάγεται απευθείας στο Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού. Τα κρατικά Αρχεία διαχειρίζονται πληροφορίες που είναι αποθηκευμένες σε διάφορα υποστρώματα, εκτός από τη διατήρηση εγγράφων, σε μια εποχή που η απεριόριστη πρόσβαση στην πληροφορία αποτελεί βασικό δημοκρατικό δικαίωμα. Στους τομείς της ιστορικής μελέτης, των πολιτιστικών εκδηλώσεων, των διοικητικών δεδομένων και των υπηρεσιών προς τους πολίτες, τα ΓΑΚ είναι ζωτικής σημασίας. Αποστολή τους είναι:

- Η εποπτεία, η συντήρηση, η συγκέντρωση, η τεκμηρίωση, η μικροφωτογράφιση, η κατηγοριοποίηση και η ευρετηρίαση του ιστορικού υλικού της χώρας, καθώς και η προσπάθεια όλων των δημόσιων και ιδιωτικών αρχείων, εγγράφων και χειρογράφων που αφορούν την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά του ελληνικού λαού και όλες τις πτυχές της διακυβέρνησης, της οικονομίας και της κοινωνίας του κράτους για μελέτη.
- Η εύρεση και καταλογογράφηση των ιστορικών δημόσιων αρχείων, η επιλογή και εισαγωγή τους στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και προετοιμασία της πρόσβασης των ερευνητών.
- Η συνεργασία για τη διατήρηση του αρχειακού υλικού με τις εκκλησιαστικές αρχές, τους εκκλησιαστικούς και μοναστικούς οργανισμούς και άλλες θρησκευτικές ομάδες.
- Η συνεργασία με ιδιοκτήτες ιστορικά σημαντικών ιδιωτικών αρχείων.
- Η επίβλεψη ειδικά δημιουργημένων και λειτουργικών αρχείων του δημόσιου τομέα.
- Η έκδοση εκδόσεων (ειδικά τεύχη και περιοδικά) που αποσκοπούν στην προώθηση της κατανόησης των ιστορικών πόρων του έθνους.
- Η συμμετοχή σε μελέτες που διεξάγονται σε συνεργασία με ξένα ή εγχώρια επιστημονικά ιδρύματα.
- Η αναβάθμιση που επιτυγχάνεται με την απόκτηση ή την αποδοχή δωρεών ιστορικού υλικού από τους κατόχους του και αντιγράφων ιστορικού υλικού που στεγάζεται σε άλλα έθνη ή οργανισμούς (Γενικά Αρχεία Του Κράτους, χ.χ.).

3.4.2 Προσβασιμότητα

Τα αρχειακά ιδρύματα θα πρέπει να εφαρμόσουν τις ακόλουθες στρατηγικές, για να βελτιώσουν τη χρήση των πληροφοριών: να καθιερώσουν ορθές πολιτικές προσκτήσεων, να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν βοηθήματα εύρεσης, να προωθήσουν τα αρχειακά αποθέματα, να παρέχουν κατάλληλες διευκολύνσεις πρόσβασης, να υιοθετήσουν τη χρήση των ΤΠΕ και να επανεξετάσουν τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς για την πρόσβαση (Kemoni, Wamukoya, & Kiplang'at, 2003).

3.4.3 Αρχεία και επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού

Οι δημόσιες βιβλιοθήκες, οι σχολικές βιβλιοθήκες, οι ερευνητικές βιβλιοθήκες και τα αρχεία, μεταξύ άλλων, αγωνίζονται να προσφέρουν υπηρεσίες χωρίς αποκλεισμούς σε άτομα με διαταραχές του φάσματος του αυτισμού (Langa et al., 2013).

ΜΕΡΟΣ II

ΕΡΕΥΝΑ - ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

4. Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού

4.1 Διερεύνηση υπαρχουσών τεχνολογιών

Για τον αυτισμό και τις διαταραχές του φάσματος του αυτισμού έχουν αναπτυχθεί πολυάριθμες θεραπευτικές μέθοδοι τις τελευταίες δεκαετίες. Ωστόσο, δεδομένου ότι δεν υπάρχει θεραπεία, ο όρος αυτός θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο για να αναφέρεται σε παρεμβάσεις που βοηθούν τα άτομα με ΔΑΦ να προσαρμοστούν στο περιβάλλον τους με μεγαλύτερη επιτυχία (Francis, 2005). Τα τελευταία χρόνια, βάσει έρευνας, έχουν δείξει άφθονες ενδείξεις ότι τα άτομα με ΔΑΦ ενδιαφέρονται πολύ για παρεμβάσεις βασισμένες στην τεχνολογία, όπως σύγχρονα συστήματα που υποστηρίζονται από υπολογιστή, θεραπείες που χρησιμοποιούν εικονική πραγματικότητα (Virtual Reality - VR) ή τεχνητή νοημοσύνη (Artificial Intelligence - AI) (Jaliaawala & Khan, 2019). Σε τέτοιες παρεμβάσεις χρησιμοποιούνται ψηφιακά εργαλεία όπως τα παρακάτω:

- Προσθήκη επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα”
- Οδηγοί (Κοινωνικές ιστορίες) για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού
- Αισθητηριακοί χάρτες (Sensory maps)
- Λίστες ελέγχου (Check lists)
- Ακουστικός οδηγός (Audio guide)
- Ξεχωριστή ξενάγηση

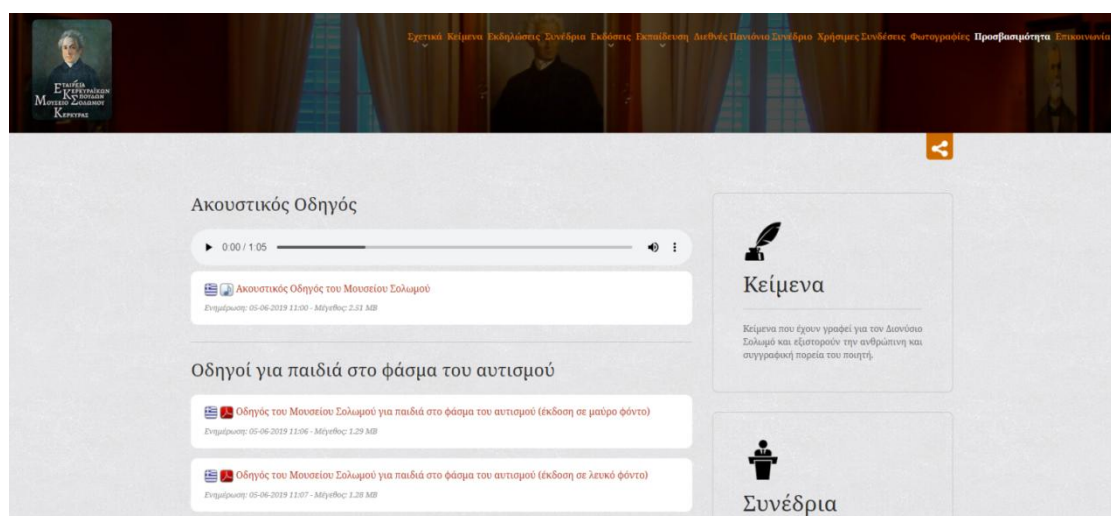
4.2 Προσθήκη επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα”

Στις μέρες μας, η χρήση του διαδικτύου είναι απαραίτητη στην καθημερινότητά μας και οι ιστοσελίδες πλέον χρειάζεται να είναι λειτουργικές και να διαθέτουν ένα φιλικό περιβάλλον αλληλεπίδρασης με τον χρήστη.

Η προσθήκη επιλογής (tag) σε ιστοσελίδες είναι μια υπηρεσία γρήγορης αναζήτησης και ορθής οργάνωσης και ταξινόμησης της διαθέσιμης πληροφορίας. Η δομή της αρχικής σελίδας ενός site είναι η πρώτη εικόνα που έχει ο χρήστης, από την οποία θα εξαρτηθεί αν θα παραμείνει ή όχι. Λέξεις – κλειδιά συνθέτουν έναν πίνακα με τις προσφερόμενες υπηρεσίες και πληροφορίες, ώστε ακόμα και ένας άπειρος χρήστης του διαδικτύου να μπορεί να πλοηγηθεί με ευκολία.

Το κομμάτι της ανάπτυξης του διαδικτύου και της τεχνολογίας έχει επηρεάσει και τους χώρους πολιτισμού, αφού πριν από κάθε επίσκεψη όλοι αναζητούν πληροφορίες και προσπαθούν να ενημερωθούν από τις ιστοσελίδες των αντίστοιχων χώρων.

Η προσθήκη επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα” είναι η υπηρεσία που περιέχει πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία διευκόλυνσης της πρόσβασης στον χώρο για άτομα με ειδικές ανάγκες, αναπηρίες και διαταραχές, όπως ο αυτισμός και είναι απαραίτητη για κάθε ιστοσελίδα τέτοιου είδους. Μερικά παραδείγματα της προσθήκης επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα” είναι οι ακόλουθες:

Εικόνα 1. Προσθήκη επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα” στην ιστοσελίδα του Μουσείου Σολωμού

Εικόνα 2. Προσθήκη επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα” στην ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πόλης Αθηνών

4.3 Οδηγοί (Κοινωνικές ιστορίες) για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού

4.3.1 Κοινωνικές ιστορίες & αυτισμός

Οι κοινωνικές ιστορίες είναι μια τεχνική αφήγησης που εφαρμόζεται σε εκπαιδευτικές και θεραπευτικές παρεμβάσεις για άτομα με νευροαναπτυξιακές διαταραχές, συμπεριλαμβανομένου του αυτισμού. Μια κοινωνική ιστορία είναι μια σύντομη αφήγηση που χρησιμοποιεί εικόνες και, στις περισσότερες περιπτώσεις, γραπτή γλώσσα για να περιγράψει μια συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση, γεγονός ή δραστηριότητα με απλό και ενθαρρυντικό τρόπο που το άτομο με αναπηρία μπορεί εύκολα να κατανοήσει. Οι κοινωνικές ιστορίες χρησιμοποιούνται στην τάξη για τη διδασκαλία συγκεκριμένων κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως η κατανόηση κανόνων,

διαδικασιών και προσδοκιών ή η εξέταση της οπτικής γωνίας ενός άλλου ατόμου. Χρησιμεύουν επίσης για να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της αυτονομίας και της σωστής συμπεριφοράς (Garzotto, Gelsomini, Matarazzo, Messina, & Occhiuto, 2018).

Η Carol Gray, δασκάλα και σύμβουλος για αυτιστικά παιδιά, δημιούργησε τις κοινωνικές ιστορίες στις αρχές της δεκαετίας του 1990, συγκεκριμένα το 1993 (Gray, n.d.). Οι κοινωνικές ιστορίες είναι μια τεκμηριωμένη τεχνική που έχει αποκτήσει ευρεία αποδοχή και χρήση με αυτιστικά άτομα όλων των ηλικιών. Οι κοινωνικές ιστορίες βασίζονται στην ιδέα ότι οι πληροφορίες πρέπει να παρέχονται σε ένα άτομο με τρόπο που να μπορεί να τις κατανοήσει, αν η ικανότητά του να συλλέγει πληροφορίες από το περιβάλλον του είναι μειωμένη (Gray & Garand, 1993).

Η ιδέα πίσω από τις κοινωνικές ιστορίες βασίζεται στην αυξανόμενη κατανόηση της κοινωνικής νόησης στον αυτισμό και στην πεποίθηση ότι η διδασκαλία της κοινωνικής συμπεριφοράς για τους μαθητές με ΔΑΦ θα πρέπει να αντικατοπτρίζει αυτή την κατανόηση. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αυτισμό είναι στην κατανόηση των κοινωνικών καταστάσεων και στην εύρεση κατάλληλων απαντήσεων. Ορισμένα παιδιά με ΔΑΦ εμποδίζονται περισσότερο στο να λαμβάνουν αξιόπιστες κοινωνικές πληροφορίες, παρά στην ικανότητά τους να τις κατανοούν και να ανταποκρίνονται κατάλληλα σε αυτές. Ως εκ τούτου, το πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση μιας μεμονωμένης συμπεριφοράς θα πρέπει να είναι η καταβολή προσπάθειας για την παροχή ενδεδειγμένης γνώσης της κατάστασης πίσω από αυτήν την συμπεριφορά σε ένα αυτιστικό άτομο. Αναγνωρίζοντας ότι τα άτομα με ΔΑΦ δυσκολεύονται στη διαχείριση των ερωτήσεων, αυτομάτως έχουν περιορισμένη πρόσβαση στις πληροφορίες. Θα πρέπει να λαμβάνουν τη βασική κοινωνική τους εκπαίδευση με απλό και προσιτό τρόπο. Μειώνοντας τις δυνητικά μπερδεμένες εκπαιδευτικές αλληλεπιδράσεις, οι κοινωνικές ιστορίες στοχεύουν να δώσουν στα αυτιστικά άτομα γρήγορη πρόσβαση σε κοινωνικές πληροφορίες. Οι κοινωνικές ιστορίες χρησιμοποιούνται συχνά για να προετοιμάσουν τα άτομα με ΔΑΦ για μια επερχόμενη αλλαγή στη ρουτίνα τους, ώστε να αναπτυχθεί άνεση και ηρεμία σε αυτό το νέο σενάριο. Οι κοινωνικές ιστορίες, με μικρές αλλαγές, μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα διδασκαλίας (Gray & Garand, 1993).

4.3.2 ΤΠΕ, Κοινωνικές ιστορίες & αυτισμός

Η νέα τεχνολογία δίνει καινοτόμες προσεγγίσεις σε υπάρχοντα προβλήματα που χρειάζονται την κατανόησή μας. Η έρευνα για τη χρήση της στη θεραπεία αναπτυξιακών και ψυχικών ασθενειών έχει αυξηθεί. Ένας καθηλωτικός, δημιουργημένος από υπολογιστή, εικονικός κόσμος μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα πολλά υποσχόμενο εκπαιδευτικό εργαλείο χάρη στην ανάπτυξη περιβαλλόντων εικονικής πραγματικότητας (Virtual Reality-VR). Εκτός από την προσομοίωση πραγματικών σεναρίων, τα VR μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για την κατασκευή περιβαλλόντων που σπάνια ή ποτέ δεν συναντώνται στην πραγματικότητα (Yuan & Ip, 2018).

Οι κοινωνικές ιστορίες είναι χρήσιμες για την εκπαίδευση των παιδιών με ΔΑΦ σχετικά με τις κοινωνικές καταστάσεις και για να τα βοηθήσουν να αναπτύξουν κοινωνικά αποδεκτές αντιδράσεις. Δίνοντας σαφείς κοινωνικές πληροφορίες πριν από τη διδασκαλία νέων ικανοτήτων, μειώνεται η πιθανότητα οι οδηγίες να γίνουν ασαφείς. Οι κοινωνικές ιστορίες συνήθως λέγονται προφορικά, με ήχο ή βίντεο και στη συνέχεια ακολουθούνται από παιχνίδια ρόλων ή άλλες δραστηριότητες. Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να προβάλλονται όλες οι κοινωνικές καταστάσεις στην πραγματική ζωή. Για παράδειγμα, δεν είναι ασφαλές να διδαχθεί στους νέους η σωστή συμπεριφορά με κατάλληλες απαντήσεις, βάζοντας έναν πεζό να περάσει το κόκκινο φανάρι στην πραγματική ζωή. Ωστόσο, ένα VR μπορεί να δημιουργηθεί με ένα τέτοιο σενάριο, δίνοντας στους χρήστες ένα ασφαλές περιβάλλον στο οποίο μπορούν να εξασκούν συνεχώς τις δεξιότητές τους (Yuan & Ip, 2018).

Υπάρχουν ενδείξεις, βάσει μελετών, ότι οι θεραπείες που βασίζονται στην εικονική πραγματικότητα μπορούν να ωφελήσουν τα παιδιά με ΔΑΦ. Δεν είμαστε σε θέση να ισχυριστούμε ότι οι θεραπείες που βασίζονται στην εικονική πραγματικότητα μπορούν να ενισχύσουν τα αποτελέσματα των συμβατικών θεραπειών, λόγω της απουσίας επαρκών στοιχείων. Παρ' όλα αυτά, η επιστημονική κοινότητα θα πρέπει να εμπνευστεί για τη δημιουργία νέων θεραπειών με βάση την εικονική πραγματικότητα από τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα και τα οφέλη της, ιδίως όταν λαμβάνεται υπόψη η συμπτωματολογία της ΔΑΦ. Επιπλέον, θα μπορούσαν να προστεθούν πεδία μελέτης, όπως η διδασκαλία και η αξιολόγηση της μη λεκτικής επικοινωνίας ή των εκτελεστικών λειτουργιών που χρησιμοποιούνται σε σενάρια του πραγματικού κόσμου. Η χρήση αυτών των θεραπειών στο σπίτι σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των φροντιστών θα μπορούσε ενδεχομένως να έχει ενδιαφέρον. Αυτό θα υποστήριζε τις γνώσεις που αποκτώνται κατά τη διάρκεια της θεραπείας και θα βελτιώνει τον τρόπο με τον οποίο οι ασθενείς εμπλέκονται με τους φροντιστές τους (Mesa-Gresa, Gil-Gómez, Lozano-Quilis & Gil-Gómez, 2018).

Οι Hutson & Hutson (2023), στην έρευνα τους αναφέρουν πως οι κοινωνικές ιστορίες σε έντυπη μορφή είναι παρωχημένες και δεν ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες για προσβασιμότητα.

4.4 Αισθητηριακοί χάρτες (Sensory maps)

4.4.1 Αισθητηριακοί χάρτες & αυτισμός

Τα άτομα με ΔΑΦ συνήθως έχουν μικρότερο εύρος χόμπι και ενδιαφερόντων, προτιμούν ντετερμινιστικά περιβάλλοντα και νιώθουν την ανάγκη να βρίσκουν άνεση στην τήρηση αυστηρών, επαναλαμβανόμενων ρουτινών. Ως αποτέλεσμα, τα άτομα αυτά έχουν μεγαλύτερη τάση να επιστρέφουν σε γνωστά περιβάλλοντα και είναι λιγότερο πιθανό να εξερευνήσουν νέα. Τα άτομα με αυτισμό, κατά την επίσκεψή τους σε ένα νέο για αυτά περιβάλλον, υπομένουν ένα σημαντικό επίπεδο άγχους εξαιτίας του άγνωστου και επειδή η ρουτίνα τους διακόπτεται (Cena et al., 2020). Οι αισθητηριακοί χάρτες δείχνουν τις τοποθεσίες που μπορεί να είναι γεμάτες κόσμο, καθώς και τις ώρες με τη μεγαλύτερη κίνηση της ημέρας και τα σημεία όπου μπορεί να υπάρχουν απότομες αλλαγές στο φωτισμό. Μερικά διεθνή ιδρύματα έχουν

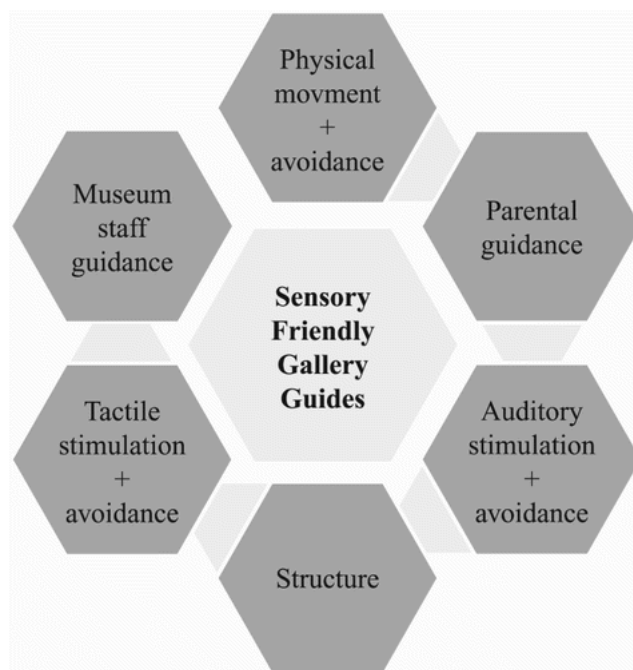
προχωρήσει ακόμη περισσότερο και έχουν προσθέσει λεπτομέρειες σχετικά με τις περιοχές που θα μπορούσαν ενδεχομένως να προκαλέσουν ενόχληση σε όσους έχουν ευαισθησίες στην όσφρηση, τις στολές του προσωπικού που συχνά φορούν, την αναγνώριση των εισόδων και εξόδων και τις ειδικές εκδηλώσεις που θα μπορούσαν να αυξήσουν την επισκεψιμότητα (Hutson & Hutson, 2023).

Είναι σαφές, όμως, ότι η χρήση αισθητηριακών οδηγών από μόνη της δεν αποτελεί επαρκή προετοιμασία για μια θετική μουσειακή εμπειρία. Οι γονείς, οι μουσειοπαιδαγωγοί και άλλα μέλη του προσωπικού μπορούν να βοηθήσουν στην προετοιμασία και την ενθάρρυνση των ατόμων με ΔΑΦ να αναλάβουν πρωτοβουλίες. Η δομή και τα κατάλληλα επίπεδα διανοητικής διέγερσης είναι ευεργετικά για τα παιδιά με αυτισμό, αλλά χρειάζεται περισσότερη έρευνα για να ανακαλύψουμε αν αυτού του είδους η προετοιμασία επηρεάζει την ικανότητα του παιδιού να μαθαίνει κατά τη διάρκεια επίσκεψης σε μουσεία (Fletcher, Blake, & Shelffo, 2018) (Εικόνα 3).

Για τους ενήλικες που έχουν αισθητηριακές διαταραχές αλλά δεν αυτοπροσδιορίζονται ως άτομα του φάσματος, καθώς και για τα παιδιά με ΔΑΦ και τους γονείς/συνοδούς τους, η καταγραφή των χώρων με μικρή αισθητηριακή διέγερση είναι χρήσιμη ακόμα και για τη μείωση του άγχους (Hutson & Hutson, 2022).

4.4.2 ΤΠΕ, Αισθητηριακοί χάρτες & αυτισμός

Οι αισθητηριακοί χάρτες μπορούν να διανεμηθούν στους επισκέπτες κατά την άφιξη ή να διατεθούν προηγουμένως στο διαδίκτυο σε διάφορες μορφές, συμπεριλαμβανομένων των έντυπων, ψηφιακών ή κινητών εφαρμογών. Αυτοί οι χάρτες μπορούν να εκτυπωθούν πριν από ένα ταξίδι ή να μεταφορτωθούν σε φορητές συσκευές όπως smartphones ή tablets. Η τεχνολογία του μέλλοντος προτείνει ένα υβριδικό εργαλείο που συνδιάζει τις κοινωνικές ιστορίες με τους αισθητηριακούς χάρτες: τους χάρτες ιστορίας (story maps), όπου με διάφορες κινητές συσκευές XR μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη χρήση και την εμπειρία των ψηφιακών τεχνικών αφήγησης. Αυτός ο διαδραστικός χάρτης ιστοριών μπορεί να προωθήσει προσαρμοστικές, πολυαισθητηριακές εμπειρίες, ενώ παράλληλα θα εμπλέκει διάφορα ακροατήρια με εξατομικευμένες αφηγήσεις των αντικειμένων του μουσείου που βασίζονται σε ιστορίες πριν από την επίσκεψή τους. Τα άτομα με αισθητηριακά προβλήματα και άλλες γνωστικές διαταραχές μπορούν να αισθάνονται πιο άνετα στο μουσειακό περιβάλλον όταν η κοινωνική αφήγηση και οι αισθητηριακοί χάρτες συνδυάζονται με την εικονική πραγματικότητα. (Hutson & Hutson, 2023).

Εικόνα 3. Βασικοί παράγοντες επιτυχημένης μουσειακής εμπειρίας για άτομα με αισθητηριακές ευαισθησίες (Fletcher et al., 2018)

4.5 Λίστες ελέγχου (Check lists)

Οι ιστορίες με checklists (λίστες ελέγχου) βοηθούν στο να “ξεχνιέται” ένα βήμα κατά τη διδασκαλία ρουτινών. Ένα βήμα μιας καθημερινής ρουτίνας περιγράφεται σε κάθε σελίδα της ιστορίας. Σε ξεχωριστό χαρτί, εμφανίζεται κάθε στάδιο της διαδικασίας. Τα βήματα της ρουτίνας παρατίθενται διαδοχικά σε μία λίστα ελέγχου στο τέλος της ιστορίας. Για κάθε βήμα που έχει ολοκληρωθεί, το παιδί κάνει check στη λίστα. Καθώς συμπληρώνει το checklist, παροτρύνεται να σκεφτεί το βήμα που παραβλέπεται. Αυτό δείχνει πώς οι ρουτίνες μπορούν να εισαχθούν με τρόπο που το άτομο με ΔΑΦ μπορεί να κατανοήσει και πώς οι άλλοι μπορούν να προσφέρουν βοήθεια. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί και μια σχετική δραστηριότητα αλληλουχίας με κοινωνικές ιστορίες που περιγράφουν μια κοινή ρουτίνα. Οι σελίδες μιας ιστορίας είναι τοποθετημένες λανθασμένα. Στο χέρι του ατόμου είναι να τις τοποθετήσει στη σωστή σειρά (Gray & Garand, 1993).

Η ατμόσφαιρα στο κέντρο πληροφοριών μπορεί να μην είναι πολύ οικεία για όσους αντιμετωπίζουν κοινωνικό άγχος. Για να μάθουν για τους διαθέσιμους πόρους που θα βελτιώσουν την εμπειρία τους, οι επισκέπτες πρέπει πρώτα να αισθάνονται αρκετά άνετα στο περιβάλλον του μουσείου για να πλησιάσουν κάποιον υπάλληλο. Οι λίστες ελέγχου (checklists) με την ενθάρρυνση της καταγραφής αντικειμένων και τις ανεξάρτητες δραστηριότητες εξερεύνησης βοηθούν στα επίπεδα άνεσης τέτοιων ατόμων και κυρίως αυτών με ΔΑΦ. Επειδή τα αυτιστικά άτομα τείνουν να προτιμούν να επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα γεγονότα, το παιχνίδι του κυνηγιού θησαυρού είναι πιο αποτελεσματικό από τις συμβατικές μακροσκελείς ξεναγήσεις (Hutson & Hutson, 2022).

4.6 Ακουστικός οδηγός (Audio guide)

Μια από τις παλαιότερες κοινωνικές πρακτικές επικοινωνίας και μάθησης είναι η χρήση της αφήγησης ως τεχνική μετάδοσης πληροφοριών. Η παράδοση και η υποδοχή των ιστοριών έχουν αλλάξει ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης της ψηφιακής τεχνολογίας και η ψηφιακή αφήγηση έχει αναπτυχθεί χρησιμοποιώντας μια ποικιλία ψηφιακών μεθόδων επικοινωνίας. Η ψηφιακή αφήγηση συχνά αναμειγνύει βίντεο, κείμενο, ηχητική αφήγηση και άλλα μέσα σε μια πολυσύνθετη εμπειρία αντί να χρησιμοποιεί μόνο ένα, όπως ομιλία, κείμενο ή βίντεο, για να μεταδώσει μια αφήγηση. Η πιο πρόσφατη γενιά των αναδυόμενων τεχνολογιών διευρυμένης πραγματικότητας (Extended Reality - XR), που ενεργοποιούνται από την τεχνητή νοημοσύνη (Artificial Intelligence - AI), μπορούν να διευρύνουν τις δυνατότητες αφήγησης για τους επισκέπτες των μουσείων και να βοηθήσουν τους πληθυσμούς με νευροαναπτυξιακή διαταραχή (Hutson & Hutson, 2023).

4.7 Ξεχωριστή ξενάγηση

Τα μουσεία διαμορφώνουν τα προγράμματά τους ώστε να επιτρέπουν στα άτομα με αυτισμό να βιώσουν την εμπειρία του μουσειακού περιβάλλοντος. Προκειμένου να γίνει λιγότερο αποτρεπτικό για τα άτομα αυτά, πολλά μουσεία έχουν αναπτύξει προγράμματα σε πιο χαλαρές ώρες (Verner, 2015). Τα early opening και stay open later είναι υπηρεσίες κατά τις οποίες το μουσείο ανοίγει νωρίτερα ή παραμένει ανοιχτό αργότερα, σε ώρες δηλαδή με χαμηλότερη κινητικότητα και αισθητηριακή ένταση, ώστε να διευκολύνει την πρόσβαση κυρίως σε άτομα με ΔΑΦ (Hoskin et al., 2020).

4.8 Τεχνολογίες για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού

Ο παρακάτω πίνακας περιγράφει τις τεχνολογίες/εργαλεία προσβασιμότητας για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού ανά τον κόσμο. Ορίζοντια έχουν τοποθετηθεί διάφορα μουσεία, βάσει τις ηπείρους όπου βρίσκονται, ενώ κάθετα τα ψηφιακά εργαλεία προσβασιμότητας που αναφέρονται στο 4.1.

Μετά από έρευνα, τα κελιά συμπληρώθηκαν με τους αριθμούς 0 ή 1. 0 όπου δεν βρέθηκε το προσφερόμενο εργαλείο και 1 όπου βρέθηκε. Στη συνέχεια, διαμορφώθηκε η βαθμολογία των μουσείων με βάση τα εργαλεία που διαθέτουν.

Τα μουσεία με την υψηλότερη βαθμολογία (5) είναι αυτά που διαθέτουν τα περισσότερα από τα προσφερόμενα εργαλεία. Συναντώνται στις Η.Π.Α. και είναι τα εξής: The Ringling Museum, Columbia River Maritime Museum, Natural History Museum of Los Angeles.

Άξιο αναφοράς βέβαια, είναι και το μουσείο με την χαμηλότερη βαθμολογία (0). Είναι το QUT Art Museum που βρίσκεται στην Αυστραλία και δεν διαθέτει κανένα από τα προσφερόμενα ψηφιακά εργαλεία.

ΨΗΦΙΑΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΣΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ	ΜΟΥΣΕΙΟ																													
	USA																													
	Aspen Art Museum	Brandywine Museum of Art	Brooklyn Museum	Children 's Museum of Art	Intrepid Sea, Air and Space Museum	Metropo- litan Mus- eum of Art	Museum of Chinese in America	Nations I Museum of African History and Culture	San Diego Natural History Mus- eum	Science Museum of Virginia	Smithso- nian's Nation- al Zoo	The Walt Disney Family Mus- eum	Whitney Museum of America n Art	Hunter Museum of America n Art	Planet Word Mus- eum	COSI - Center of Science and Industry	ECHO, Leahy Center for Lake Champ- lain	The Ringling Museum	Columbi- a River Maritim- e Mus- eum	The Art Institut- e of Chicago	The Tech Interacti- ve	French Impress- ionism from the Museum of Fine Arts, Boston	Nationa l Museum of the Marine Corps	Natural History Museum of Los Angeles	Museu m of Science and Indus- try, Chicago	The Museum of Modern Art	The Guggen- heim Museum and Founda- tion	Bathel Woods Center for the Arts	Florida Museum	
	https://www.aspenartmuseum.org/about/access	https://www.brandywine.org/museum/visit/accessibility	https://www.brooklynmuseum.org/education/access	https://www.museumofart.org/visit/accessibility	https://www.intrepidmuseum.org/education/developmental-and-learning-disabilities-for-visitors-with-autism	https://www.metmuseum.org/visit/accessibility	https://www.museumofchineseinamerica.org/visit/accessibility	https://www.nmaahc.si.edu/visit/accessibility	https://www.sdmuseum.org/visit/accessibility	https://www.sdmuseum.org/visit/accessibility	https://www.sdmuseum.org/visit/accessibility	https://www.waltdisneyfamilymuseum.org/visit/accessibility	https://www.whitney.org/education/family-fun	https://www.huntermuseum.org/visit/accessibility	https://www.planetwordmuseum.org/visit/accessibility	https://www.cosi.org/visit/accessibility	https://www.echo.org/visit/accessibility	https://www.ringlingmuseum.org/visit/accessibility	https://www.columbia-river-maritime-museum.org/visit/accessibility	https://www.art-institute-of-chicago.org/visit/accessibility	https://www.tech-interactive.org/visit/accessibility	https://www.frenchimpressionism.org/visit/accessibility	https://www.usmcmuseum.com/accessibility.html	https://www.nhm.org/plan-your-visit/accessibility	https://www.museumofscienceandindustry.org/visit/accessibility	https://www.moma.org/visit/accessibility	https://www.museumofmodernart.org/visit/accessibility	https://www.guggenheim.org/visit/accessibility	https://www.bathelwoodscenterforthearts.org/education/resources-learning	https://www.floridamuseum.org/visit/accessibility
Tag Προσβασιμότητα (Accessibility tag)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Κοινωνικές Ιστορίες (Social narratives, social stories)	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1	0
Αισθητηριακοί χάρτες (Sensory maps)	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1
Λίστες ελέγχου (Check lists)	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Ακουστικός οδηγός (Audio guides)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Εκχωρητή ξενάγηση-Ειδικές ώρες (Early openings)	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	1
Βαθμολογία	1	2	2	1	4	4	3	2	3	4	2	2	3	2	3	2	1	5	5	3	1	4	1	5	4	1	3	3	3	3

Εικόνα 4. Τεχνολογίες για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού (USA)

5. Οδηγός για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού για τη Συλλογή Τυπογραφίας του Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου

5.1 Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται βασίζεται στις γνώσεις που απέκτησε η ομάδα μας από τη συνεργασία με τους προηγούμενους οδηγούς, των Ρέβα (2021)², Κοροβήλου (2022)³, Σταμάκου (2022)⁴, Ντιναπόγια (2023)⁵ και Πεζικιανίδου (2023)⁶. Η έρευνα και η αξιολόγηση σχετικών ελληνικών και παγκόσμιων οδηγών λειτούργησε ως ένα ακόμη θεμέλιο για την παραγωγή του οδηγού.

5.2 Προετοιμασία πριν την επίσκεψη

Αρχικά επιλέγεται και αναγνωρίζεται το μουσείο που θα αποτελέσει το αντικείμενο της δημιουργίας ενός οδηγού για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού. Κανονίζεται συνάντηση για να συζητηθεί η δημιουργία του οδηγού, αφού γίνει προσπάθεια επαφής με τον χώρο. Πριν από την προγραμματισμένη ξενάγηση, κανονίζεται επίσης μια συνάντηση της ομάδας για τη δημιουργία και την εκτύπωση των απαραίτητων εγγράφων για την καταγραφή συγκεκριμένων παρατηρήσεων και λεπτομερειών κατά τη διάρκεια της επίσκεψης. Η χρήση αυτών των εντύπων είναι μια κρίσιμη φάση για την παραγωγή του οδηγού που δεν μπορεί να παραλειφθεί. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι η τήρηση ημερολογίου.

Τα διαθέσιμα εργαλεία είναι:

- Φωτογραφική μηχανή – Κάμερα κινητού
- Πτυσσόμενος τρίποδας στήριξης φωτογραφικών μηχανών & κινητών με εύκολη απόσπαση
- Φορητός υπολογιστής
- Πρόσβαση στο διαδίκτυο

² Ρέβα, Ε. (2021). *Τεχνολογίες Πληροφορικής & Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στην Ειδική Αγωγή & Εκπαίδευση (ΕΑΕ): Οδηγός προσβασιμότητας Αρχαίας Αγοράς – Μουσείου Στοάς Αττάλου για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας, Κέρκυρα).

³ Κοροβήλου, Θ. (2022). *Οδηγός “Συλλογής Ιστορίας του Σχολείου και της Εκπαίδευσης” του Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού* (Πτυχιακή εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας, Κέρκυρα).

⁴ Σταμάκου, Φ. (2022). *Οδηγός προσβασιμότητας Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού* (Πτυχιακή εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας, Κέρκυρα).

⁵ Ντιναπόγια, Π. (2023). *Οδηγός προσβασιμότητας Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας, Κέρκυρα).

⁶ Πεζικιανίδου, Α. (2023). *Οδηγός Αρχαιολογικού Μουσείου Ιωαννίνων για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού* (Πτυχιακή εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας, Κέρκυρα).

5.3 Pre-Alpha έκδοση

5.3.1 Επίσκεψη

Προκειμένου να εντοπιστούν συγκεκριμένα αντικείμενα ή συλλογές που είναι ξεχωριστά, έχουν σημαντική ιστορική αξία και πρέπει να συμπεριληφθούν στην κοινωνική ιστορία, συμπληρώνεται το “Φύλλο Ειδικότητας Πολιτιστικού Τόπου” και κατά την επίσκεψη επικοινωνείται αρχικά με τον υπεύθυνο του έργου από την πλευρά του μουσείου. Προκειμένου να ολοκληρωθούν όλες οι προγραμματισμένες εργασίες της ομάδας, παρακολουθείται ταυτόχρονα το έγγραφο “Πρόγραμμα εργασιών πολιτιστικού χώρου”.

Η επιλογή των χώρων που θα συμπεριληφθούν στον οδηγό, δηλαδή αν θα καλυφθούν όλες οι αίθουσες του μουσείου ή μόνο ένα υποσύνολό τους, ανάλογα με παράγοντες όπως το μέγεθος ή η προσβασιμότητα είναι ένα κρίσιμο βήμα στη διαδικασία δημιουργίας. Η φωτογράφιση των επιλεγμένων χώρων είναι εξίσου κρίσιμη. Οι ίδιοι οι χώροι συνήθως παρέχουν αυτές τις εικόνες.

5.3.2 Ξενάγηση-Φωτογράφιση

Μετά την ολοκλήρωση των παραπάνω διαδικασιών, ο διαχειριστής του έργου πραγματοποιεί την ξενάγηση στον χώρο, επισημαίνοντας τις περιοχές που απαιτούν περαιτέρω προσοχή λόγω της ιστορικής τους σημασίας ή της επικινδυνότητάς τους. Επιπλέον, γίνεται μια σύντομη γνωριμία με το προσωπικό. Το έργο κοινοποιείται επίσης στον επικεφαλής συντηρητή. Κατά τη διάρκεια της ξενάγησης, η ομάδα κρατά σημειώσεις και συλλέγει πληροφορίες σχετικά με τον αρχαιολογικό χώρο.

Ο οδηγός που δημιουργείται βασίζεται περισσότερο στην πλοήγηση παρά στην ξενάγηση, όπως και όλοι οι προηγούμενοι οδηγοί που έχει δημιουργήσει η ομάδα για άλλα μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Αντί να εστιάζει στα εκθέματα, η ομάδα στρέφει την προσοχή σε τμήματα του χώρου που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητες συμπεριφορές. Θορυβώδεις περιοχές, πολυσύχναστα μέρη, φωτισμός, χώροι ανάπαυσης, τουαλέτες και το κατά πόσον αναπηρικά αμαξίδια και ακουστικά ή άλλος απαραίτητος εξοπλισμός, είναι προσβάσιμα για την επίσκεψη.

Για να διασφαλιστεί η ύπαρξη ουράς επισκεπτών, το εκδοτήριο εισιτηρίων του μουσείου φωτογραφίζεται. Ένα μέλος του προσωπικού που φέρει το χαρακτηριστικό καρτελάκι για το σχετικό τμήμα του οδηγού εμφανίζεται επίσης σε μια φωτογραφία. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η ομάδα είναι σε θέση να παράσχει κατάλληλη υπεύθυνη δήλωση που περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τον σκοπό της φωτογράφισης και αίτημα συγκατάθεσης, που εκφράζεται καλύτερα γραπτώς.

5.3.3 Δημιουργία Pre-Alpha έκδοσης

Μετά την ολοκλήρωση της φωτογράφισης, γίνεται μια πρώτη προσπάθεια σύνθεσης του οδηγού. Ταυτόχρονα, ολοκληρώνεται το έγγραφο “Φύλλο ερωτήσεων-διευκρινίσεων Pre-Alpha Edition”, το οποίο περιέχει ερωτήσεις και παρατηρήσεις σχετικά με τα εκθέματα και τους χώρους του μουσείου. Αυτά θα επανεξεταστούν κατά την επόμενη συνάντηση με το προσωπικό του μουσείου.

Ο τελικός οδηγός δημιουργείται σύμφωνα με τις οδηγίες της Gray (2018) για τη δημιουργία Κοινωνικών Ιστοριών καθώς και τις λειτουργίες του εσωτερικού λόγου όσον αφορά το κείμενο (Σταμάκου, 2022· Tzanavaris, 2022· Vygotsky, 1986), μετά την ολοκλήρωση της απάντησης τυχόν ερωτημάτων που προέκυψαν κατά τη σύνθεση του δοκιμαστικού οδηγού και την επιλογή των εικόνων που θα χρησιμοποιηθούν στην αφήγηση. Τα κριτήρια με τη μεγαλύτερη προτεραιότητα είναι τα εξής:

- Χρήση πρώτου ενικού ή πληθυντικού προσώπου
- Απλό λεξιλόγιο
- Όχι σύνθετες και μακροσκελείς προτάσεις (δύο σειρές η κάθε πρόταση)
- Χρήση προτρεπτικού λόγου
- Χρήση κυριολεκτικού λόγου.

Οι διαφάνειες έχουν επίσης μαύρο και άσπρο φόντο με μαύρο και άσπρο γραμματοσειρά, αντίστοιχα. Τα άτομα με αυτισμό μπορεί να βιώσουν αυτήν την εναλλαγή επειδή έχουν συγκεκριμένα προβλήματα αισθητηριακής ευαισθησίας (Muskett, Radtke, White, & Ollendick, 2019). Η γραμματοσειρά Calibri χρησιμοποιείται τόσο στον τίτλο της ιστορίας όσο και στο περιεχόμενο του σώματος, ωστόσο τα μεγέθη των γραμματοσειρών είναι διαφορετικά. Το κύριο κείμενο έχει μέγεθος γραμματοσειράς 32, ενώ ο τίτλος έχει μέγεθος 42.

Όπως σημειώθηκε προηγουμένως, το περιεχόμενο κάθε διαφάνειας δεν θα πρέπει να περιέχει περισσότερες από δύο γραμμές, για λόγους αναγνωσιμότητας του κειμένου και συμβατότητας με συσκευές μικρών οθονών, όπως τα smartphones. Φυσικά, ο περιορισμός των γραμμών κειμένου μπορεί να επεκταθεί σε τρεις γραμμές για διαφάνειες με δύο φωτογραφίες. Η πλειονότητα των συστάσεων είναι επωφελής μόνο για τα άτομα με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας. Επιπλέον, ο θεατής επωφελείται από την ευθυγράμμιση και τη συνοχή του κειμένου και των φωτογραφιών των διαφανειών. Λίγες σελίδες ή έως τριάντα διαφάνειες θα πρέπει να αποτελούν τον οδηγό, ώστε να αποφεύγεται η υπερφόρτωση με πληροφορίες.

Η ξενάγηση τελειώνει με ένα ικανοποιητικό χαμόγελο που αντιπροσωπεύει το έμβλημα της ομάδας μας, “GAS - Οδηγός για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού”, και μεταδίδει μια αίσθηση εμπιστοσύνης ότι το άτομο που χρησιμοποιεί τον οδηγό θα πετύχει.

5.4 Alpha έκδοση

Η Pre-Alpha έκδοση του οδηγού παρουσιάζεται στον φορέα κατά τη διάρκεια μιας συνάντησης με την ερευνητική μας ομάδα, προκειμένου να βρεθούν τυχόν ατέλειες ή λάθη στον οδηγό. Γίνεται συζήτηση για τη θεμελιώδη ιδέα “πλοήγηση, όχι ξενάγηση”. Συμφωνείται να ληφθούν νέες εικόνες κατά την επόμενη επίσκεψη και να επανεξεταστούν κάποιες από αυτές που επιλέχθηκαν κατά την προετοιμασία του αρχικού οδηγού με βάση αυτό και το “Φύλλο ερωτήσεων - διευκρινίσεων της pre-alpha έκδοσης”.

Δεδομένου ότι υπάρχουν πινακίδες σχεδόν σε κάθε τμήμα του μουσείου, δίνεται επίσης ιδιαίτερη προσοχή στη σήμανσή του. Ως αποτέλεσμα, στην κοινωνική ιστορία προστέθηκε μια διαφάνεια που παρουσιάζει και περιγράφει κάθε πινακίδα στον χώρο.

Εκτός από αυτές τις προσαρμογές στις εικόνες και τις πινακίδες και ορισμένες παρατηρήσεις που έγιναν στο κείμενο, δεν αντιμετωπίστηκαν άλλα ζητήματα με τον υπόλοιπο οδηγό. Φυσικά, η αρχική αξιολόγηση του οδηγού από ένα λειτουργικό αυτιστικό άτομο θα ήταν εξαιρετικά επωφελής.

5.5 Beta έκδοση – Τελική αξιολόγηση

Η ομάδα και ο υπεύθυνος της υπηρεσίας εξέτασαν προσεκτικά τον οδηγό άλλη μια φορά μόλις ολοκληρώθηκε η έκδοση Alpha για να αναζητήσουν τυχόν ατέλειες ή λάθη που μπορεί να είχαμε παραβλέψει. Το περιεχόμενο επανεξετάστηκε για ορθογραφικά και συντακτικά λάθη και έγιναν οι απαραίτητες αλλαγές. Τελικά, διαπιστώθηκε ότι μια φωτογραφία έπρεπε να ληφθεί εκ νέου.

5.6 Release έκδοση

Αφού ελήφθησαν υπόψη τα σχόλια της Συλλογής Τυπογραφίας του Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου, δημιουργήθηκε η επίσημη έκδοση, Release 1.0. Τα μέλη της ομάδας κλήθηκαν να σχολιάσουν μόλις κοινοποιήθηκε.

5.7 Πνευματικά δικαιώματα

Η χρήση του οδηγού από εξωτερικούς φορείς αποτελεί σημαντικό παράγοντα κατά τη δημιουργία ενός οδηγού πολιτιστικών χώρων. Ο δημιουργός θα πρέπει να εξετάσει τις άδειες Creative Commons (CC) αν θέλει να διαδώσει ελεύθερα το έργο του στο κοινό. Οι κύριες Άδειες Χρήσης, σύμφωνα με το Ελεύθερο Λογισμικό/Λογισμικό Ανοικτού Κώδικα (ΕΛ/ΛΑΚ) είναι οι εξής:

- Αναφορά δημιουργού 4.0 (CC-BY): η άδεια αυτή επιτρέπει σε τρίτους να δημιουργούν παράγωγα έργα και να τα αναδιανέμουν, μεταξύ άλλων και για εμπορικούς σκοπούς, αρκεί να γίνεται αναφορά στον αρχικό συγγραφέα.
- Αναφορά δημιουργού - Παρόμοια διανομή 4.0 (CC-BY-SA): επιτρέπει σε τρίτους να τροποποιούν, να προσαρμόζουν και να παράγουν παράγωγα έργα, εφόσον αναφέρουν τα νέα τους έργα στον αρχικό δημιουργό και τα διαθέτουν υπό τους ίδιους όρους.
- Αναφορά δημιουργού - Μη εμπορική χρήση 4.0 (CC-BY-NC): επιτρέπει σε τρίτους να τροποποιούν, να προσαρμόζουν και να παράγουν παράγωγα έργα, εφόσον δεν τα χρησιμοποιούν με σκοπό το κέρδος.
- Αναφορά δημιουργού - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 (CC-BY-ND): Επιτρέπεται η αναδιανομή τόσο για εμπορική όσο και για μη εμπορική χρήση, αρκεί να δίνεται αναφορά στον αρχικό συγγραφέα και το πρωτότυπο να μην έχει τροποποιηθεί.

- Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση – Παρόμοια Διανομή 4.0 (CC-BY-NC-SA): Επιτρέπει σε τρίτους να τροποποιούν, να προσαρμόζουν και να παράγουν παράγωγα έργα χωρίς να ασκούν οποιαδήποτε εμπορική δραστηριότητα, με την προϋπόθεση ότι η αναφορά στον συγγραφέα του πρωτότυπου έργου γίνεται με πανομοιότυπο τρόπο.
- Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 (CC BY-NC-ND): Εφόσον ο αρχικός δημιουργός λαμβάνει τα στοιχεία αναφοράς, επιτρέπει σε τρίτους να έχουν πρόσβαση και να μοιράζονται το έργο. Απαγορεύεται επίσης να κάνουν οποιοσδήποτε αλλαγές σε αυτό ή να το χρησιμοποιήσουν με σκοπό το κέρδος.

Δεδομένου ότι το Υπουργείο Πολιτισμού κατέχει τα πνευματικά δικαιώματα των φωτογραφιών σε Αρχαιολογικά μουσεία και χώρους (Ν. 3028/2002, ΦΕΚ 3046/2011, ΦΕΚ 648/2012, ΦΕΚ 2812/2019, Ν4858/2021), η άδεια CCBY-NC-ND χρησιμοποιείται για τον οδηγό που προορίζεται για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού.

5.8 Συντήρηση - Υποστήριξη

Όπως ειπώθηκε προηγουμένως, ένας οδηγός περνάει από πολλά στάδια ανάπτυξης (Pre-Alpha, Alpha, Beta). Το πρώτο βήμα είναι η επιλογή του μουσείου ή του αρχαιολογικού χώρου για τον οποίο θα κατασκευαστεί ο οδηγός. Στη συνέχεια, πραγματοποιείται ένα ταξίδι στο μουσείο προκειμένου να συγκεντρωθούν φωτογραφίες και να παραχθεί η έκδοση Pre-Alpha. Η ομάδα εξετάζει τον οδηγό για τυχόν ατέλειες και λάθη στην έκδοση Άλφα, η οποία είναι το επόμενο βήμα. Τέλος, η ομάδα και ο επικεφαλής του οργανισμού για τον οποίο φτιάχτηκε ο οδηγός τον έχουν επανεξετάσει εκ νέου στην έκδοση beta. Αφού ληφθούν υπόψη τα σχόλια του οργανισμού, παράγεται η επίσημη έκδοση (Release).

Η φάση συντήρησης της πορείας ενός οδηγού είναι εξίσου κρίσιμη. Προκειμένου να ενσωματωθούν πιθανά νέα ερευνητικά ευρήματα σχετικά με τα άτομα με ΔΑΦ ή πρόσφατες πληροφορίες που ανακαλύφθηκαν από το μουσείο ή τον αρχαιολογικό χώρο για τον οποίο δημιουργήθηκε ο οδηγός, καθώς και για να προσαρμόζεται στις εξελισσόμενες συνθήκες, η τακτική συντήρηση πρέπει να αποτελεί θεμελιώδες μέρος του οδηγού. Οι εκδόσεις 2.2, 3.4 κ.ο.κ. είναι παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο η αρίθμηση στην τελική διαφάνεια έχει αλλάξει για να αντικατοπτρίζει τις διαφορετικές εκδόσεις κατά τη διάρκεια της συντήρησης.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6. Συζήτηση

6.1 Συζήτηση

Η ενσωμάτωση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) σε χώρους πολιτισμού επιφέρει σημαντικές θετικές επιπτώσεις για τα άτομα με αυτισμό. Σε τέτοιους χώρους, τα άτομα με ΔΑΦ μπορεί να βιώσουν αισθητηριακή υπερφόρτωση, άγχος και κοινωνικές προκλήσεις που μπορεί να εμποδίσουν τη προσοχή και την απόλαυσή τους. Ωστόσο, οι ΤΠΕ έχουν προσφέρει νέες ευκαιρίες για τη βελτίωση της προσβασιμότητας και την προώθηση της ένταξης αυτών των ατόμων. Οι τεχνολογίες που αναλύθηκαν παραπάνω, όχι μόνο προάγουν την προσβασιμότητα, αλλά συμβάλλουν επίσης σε ένα πιο περιεκτικό και ποικιλόμορφο πολιτιστικό τοπίο, δίνοντας τη δυνατότητα στα άτομα με αυτισμό να συμμετέχουν πλήρως σε πολιτιστικές δραστηριότητες. Συνολικά, οι ΤΠΕ έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν σημαντικά την προσβασιμότητα σε πολιτιστικούς χώρους για άτομα με ΔΑΦ, παρέχοντας νέες ευκαιρίες για μάθηση, ψυχαγωγία και κοινωνικοποίηση.

6.2 Περιορισμοί

Λόγω της έκτασης, έγινε σχετικά περιορισμένη αναφορά στη διεθνή θέση στην προσβασιμότητα (Ηνωμένα Έθνη, ICOM, Ευρωπαϊκή Ένωση) και στα στοιχεία για τον αυτισμό (CDC) θα μπορούσε να αναφερθεί πιο διεξοδικά. Επίσης, δεν έλαβε χώρα η αξιολόγηση του Οδηγού για τη Συλλογή Τυπογραφίας.

6.3 Προοπτικές

6.3.1 Θεσμοθέτηση “Υπευθύνου προσβασιμότητας”

Η θεσμοθέτηση ενός “υπευθύνου προσβασιμότητας” στους χώρους πολιτισμού θα ήταν ένα σημαντικό βήμα προς την προώθηση της ένταξης και της προσβασιμότητας για τα άτομα με οποιαδήποτε αναπηρία. Όπως υπάρχουν “υπεύθυνοι εκπαιδευτικών προγραμμάτων”, έτσι και ο υπεύθυνος προσβασιμότητας θα είχε καθοριστικό ρόλο για τη διασφάλιση ότι οι πολιτιστικοί χώροι είναι προσβάσιμοι και φιλόξενοι για άτομα με διάφορους τύπους αναπηρίας. Τα καθήκοντά του μπορεί να περιλαμβάνουν την ανάπτυξη σχεδίων προσβασιμότητας και την εκπαίδευση του προσωπικού σχετικά με την ευαισθητοποίηση σε θέματα αναπηρίας. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη κατανόηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες.

6.3.2 Επιμόρφωση προσωπικού μουσείου στο φαινόμενο του αυτισμού

Πριν από κάθε επίσκεψη σε κάποιο μουσείο ή άλλον χώρο πολιτισμού, μία από τις μεγαλύτερες ανησυχίες για τις οικογένειες και τους συνοδούς των ατόμων με αυτισμό είναι αν το προσωπικό είναι αρκετά εξειδικευμένο για να αντιμετωπίσει την συγκεκριμένη ομάδα ατόμων. Πέρα από τα ΤΠΕ που ερευνήθηκαν παραπάνω, το προσωπικό που εργάζεται σε τέτοιους χώρους θα πρέπει να λάβει σχετική εκπαίδευση για τον αυτισμό και τα άτομα που ανήκουν στο φάσμα του. Προκειμένου οι χώροι

πολιτισμού να είναι προσβάσιμοι, θα πρέπει να προηγηθεί συνεργασία με ειδικούς, όπως και με άτομα με ΔΑΦ και τις οικογένειες ή τους συνοδούς τους.

6.3.3 Σύμπραξη ερευνητικών φορέων και οργανώσεων

Οι πολιτιστικοί χώροι πρέπει πρώτα να συνεργαστούν με ειδικούς για να είναι προσβάσιμοι.

Η ομάδα του GAS (Guide for visitors on the Autism Spectrum) είναι μια ομάδα φοιτητών και αποφοίτων του Τμήματος Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου, με κύριο στόχο της την πρόσβαση των ατόμων με ΔΑΦ σε χώρους πολιτισμού. Στο ενεργητικό της έχει αρκετά σημαντικές συνεργασίες με μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας, απαριθμώντας μέχρι στιγμής επτά (7) οδηγούς-κοινωνικές ιστορίες.

6.3.4 Ελληνικό σήμα προσβασιμότητας

Τα κύρια σύμβολα αναγνώρισης για τον αυτισμό, που είναι ευρέως γνωστά, είναι το σήμα του απείρου και η μορφή πάζλ.

Θα μπορούσε να προταθεί ένα νέο σήμα, πιθανώς με την συνύπαρξη των ανετέρω εννοιών.

Εικόνα 6. Σύμβολο αυτισμού - μορφή πάζλ

Εικόνα 7. Σύμβολο αυτισμού – άπειρο

6.3.5 Πλήρης βιβλιογραφική ανασκόπηση

Πλήρης βιβλιογραφική ανασκόπηση θα ήταν καλό να γίνει για το κομμάτι των ΤΠΕ, αφού στην παρούσα πτυχιακή αναλύθηκαν μόνο όσες αφορούν την προσβασιμότητα στον αυτισμό.

7. Συμπεράσματα

Καθώς ο αυτισμός έχει γίνει όλο και πιο συχνό φαινόμενο, φαίνεται ότι η ισότητα ευκαιριών αποτελεί πλέον ύψιστη προτεραιότητα για τα πολιτιστικά ιδρύματα σε όλο τον κόσμο. Αν και η προσβασιμότητα στους πολιτιστικούς χώρους βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο στην Ελλάδα, έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος. Χρειάζονται περισσότερες έρευνες και μελέτες. Πιο συγκεκριμένα, τα μουσεία θα πρέπει να αλληλεπιδρούν περισσότερο με το “ξεχασμένο” κοινό τους, στο οποίο περιλαμβάνονται τα άτομα με διαταραχές του φάσματος του αυτισμού και οι οικογένειές τους. Με τη διερεύνηση και χρήση των ΤΠΕ για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού επιδιώκεται η αφομοίωση αυτών των ανθρώπων στην κοινωνία. Επιπλέον, βοηθούν σημαντικά στην προετοιμασία των ατόμων με ΔΑΦ για κάθε κοινωνική κατάσταση που μπορεί να αντιμετωπίσουν, βοηθώντας τα να είναι σε θέση να ελέγχουν τη συμπεριφορά τους και τα συναισθήματα που μπορεί να νιώθουν. Οι επισκέψεις σε μουσεία είναι ιδιαίτερα αγχωτικές για τα άτομα αυτά και τις οικογένειες ή τους συνοδούς τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο (χ.χ.). *Βιβλιοθήκη και κέντρο πληροφόρησης*. Διαθέσιμο στο <https://www.lib.uoa.gr/plirofories/genika.html>
- Γενικά Αρχεία του Κράτους (χ.χ.). *Αρχική*. Διαθέσιμο στο <http://www.archives.gak.gr/org/miss/miss-00.html>
- Μπαμπινιώτης, Γ. Δ. (2002). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας* (2nd ed.). Διαθέσιμο στο <http://users.sch.gr/galexiaad/files/lexika/babiniotis.pdf>
- Chrysosafi, L. (2018, April 1). *Πρόσβαση σε βιβλιοθήκες από άτομα με αναπηρίες - ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ*. IFLA Professional Reports No. 89. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/478>

Ξενόγλωσση

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5(TM))* (5th ed.). USA, DC:Author.
- Andreiko, O., Savchenko, R., Vasilenko, L., Khizhna, O., & Savchenko, Y. (2019). Creative Cooperation of Subjects of the Educational Process in the context of musical activity. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(1), 93. <https://doi.org/10.7596/taksad.v8i1.1969>
- Aran, A., Harel, M., Cassuto, H., Polyansky, L., Schnapp, A., Wattad, N., Shmueli, D., Golan, D., & Castellanos, F. X. (2021). Cannabinoid treatment for autism: A proof-of-concept randomized trial. *Molecular Autism*, 12(1). <https://doi.org/10.1186/s13229-021-00420-2>
- Baxter, A. J., Brugha, T. S., Erskine, H. E., Scheurer, R. W., Vos, T., & Scott, J. G. (2014, August 1). The epidemiology and global burden of autism spectrum disorders. *Psychological Medicine*, 45(3), 601–613. <https://doi.org/10.1017/s003329171400172x>
- Bogdanova, G., Sabev, N., Tomov, Z., & Ekmekci, M. T. (2021). Physical and digital accessibility in museums in the new reality. In *2021 5th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT)*. <https://doi.org/10.1109/ismsit52890.2021.9604526>
- Brian, J. A., Zwaigenbaum, L., & Ip, A. (2019). Standards of diagnostic assessment for autism spectrum disorder. *Paediatrics & Child Health*, 24(7), 444–451. <https://doi.org/10.1093/pch/pxz117>
- Calabrò, F., Cassalia, G., Fragomeni, P., & Lorè, I. (2022). New technologies for accessibility and enhancement of cultural heritage sites. The archaeological areas of Locride. In *INTERNATIONAL SYMPOSIUM: New Metropolitan Perspectives* (pp. 289-300). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-06825-6_28
- Cena, F., Mauro, N., Ardissono, L., Mattutino, C., Rapp, A., Cocomazzi, S., Brighenti, S., & Keller, R. (2020). Personalized tourist guide for people with autism. *International Conference on User Modeling, Adaptation, and Personalization*. <https://doi.org/10.1145/3386392.3399280>
- Centers for Disease Control and Prevention [CDC] (2023, March 24). *Data & statistics on Autism Spectrum Disorder*. Retrieved from https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/72/ss/ss7202a1.htm?s_cid=ss7202a1_w

- Cooper, K., Loades, M., & Russell, A. (2018). Adapting psychological therapies for autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 45, 43–50. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2017.11.002>
- Rathouse, H. (2019). Inclusion and recovery: Archaeology and heritage for people with mental health problems and/or autism. In T. Darvill, K. Barrass, L. Drysdale, V. Heaslip, & Y. Staelens (2019). *Historic landscapes and mental well-being* (pp. 44-53). Archaeopress Publishing Ltd.
- Dawson-Squibb, J., Davids, E. L., Harrison, A. J., Molony, M. A., & De Vries, P. J. (2020). Parent education and training for autism spectrum disorders: Scoping the evidence. *Autism*, 24(1), 7–25. <https://doi.org/10.1177/1362361319841739>
- Deng, L. (2017). Equity of access to cultural heritage: Museum experience as a facilitator of learning and socialization in children with autism. *Curator: The Museum Journal*, 60(4), 411–426. <https://doi.org/10.1111/cura.12219>
- Eissa, N., Al-Houqani, M., Sadeq, A., Ojha, S. K., Sasse, A., & Sadek, B. (2018). Current enlightenment about etiology and pharmacological treatment of autism spectrum disorder. *Frontiers in Neuroscience*, 12. <https://doi.org/10.3389/fnins.2018.00304>
- European Commission (2021). *Employment, social affairs & inclusion. Union of equality: Strategy for the rights of persons with disabilities 2021-2030*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484>
- Francis, K. (2005). Autism interventions: a critical update. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 47(7), 493–499. <https://doi.org/10.1017/s0012162205000952>
- Fletcher, T. S., Blake, A. B., & Shelffo, K. E. (2018). Can Sensory Gallery Guides for Children with Sensory Processing Challenges Improve Their Museum Experience? *Journal of Museum Education*, 43(1), 66–77. <https://doi.org/10.1080/10598650.2017.1407915>
- Garzotto, F., Gelsomini, M., Matarazzo, V., Messina, N., & Occhiuto, D. (2018). Designing Wearable Immersive “Social Stories” for Persons with Neurodevelopmental Disorder. *Lecture Notes in Computer Science*, 517–529. https://doi.org/10.1007/978-3-319-92049-8_37
- González-Herrera, A.I., Díaz-Herrera, A.B., Hernández-Dionis, P. et al. Educational and accessible museums and cultural spaces. *Humanit Soc Sci Commun* 10, 67 (2023). <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01563-8>
- Gray, C. (2018). Social stories 10.2. *Carol Gray Social Stories*. <https://carolgraysocialstories.com/wp-content/uploads/2018/12/Social-Stories-10.2-Criteria.pdf>
- Gray, C. (n.d.). *What is a social story?* Retrieved March, 13, 2023, from <https://carolgraysocialstories.com/social-stories/what-is-it/>
- Gray, C. A., & Garand, J. D. (1993). Social Stories: Improving Responses of Students with Autism with Accurate Social Information. *Focus on Autistic Behavior*, 8(1), 1–10. <https://doi.org/10.1177/108835769300800101>
- Hladik, L., & Ausderau, K. (2022). Stakeholder Collaboration to Develop an Evaluation Tool to Assess the Accessibility of Cultural Institutions for Families With Children With Autism. *American Journal of Occupational Therapy*, 76(Supplement_1), 7610510012p1. <https://doi.org/10.5014/ajot.2022.76s1-rp12>
- Hladik, L., Meyer, R., Allen, S. T., Bonnici, S., Froelke, N. A., Romaniak, H., Ougayour, Y., Nelson, N. L., Alkhamees, A. K., Davis, H. L., & Ausderau, K. (2022). Accessibility and Inclusion for Families with Children with Autism

- Spectrum Disorders in Cultural Institutions. *Curator: The Museum Journal*, 65(2), 435–449. <https://doi.org/10.1111/cura.12468>
- Hodges, H., Fealko, C., & Soares, N. (2020b, February). Autism spectrum disorder: Definition, epidemiology, causes, and clinical evaluation. *Translational Pediatrics*, 9(S1), S55–S65. <https://doi.org/10.21037/tp.2019.09.09>
- Hoskin, E., Singh, A. D., Oddy, N., Schneider, A., Trepanier, G., Trudel, C., & Girouard, A. (2020). *Assessing the Experience of People with Autism at the Canada Science and Technology Museum*. <https://doi.org/10.1145/3334480.3382834>
- Hutson, J., & Hutson, P. (2023). Museums and the metaverse: Emerging technologies to promote inclusivity and engagement. *IntechOpen EBooks*. <https://doi.org/10.5772/intechopen.110044>
- Hutson, P., & Hutson, J. (2022). Neurodivergence and inclusivity in cultural institutions: A review of theories and best practices. *Creative Education*, 13(09), 3069–3080. <https://doi.org/10.4236/ce.2022.139193>
- World Health Organization (n.d.a). *ICD-10 Version: 2019*. Διαθέσιμο στο <https://icd.who.int/browse10/2019/en>
- World Health Organization (n.d.b). *ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics*. Διαθέσιμο στο <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>
- World Health Organization (n.d.c). *International Classification of Diseases and Related Health Problems [ICD]*. Διαθέσιμο στο <https://www.who.int/standards/classifications/classification-of-diseases>
- International Council of Museums. (2023, June 5). *Museum Definition - International Council of Museums*. Retrieved July 11, 2023, from <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>
- Jaliaawala, M. S., & Khan, R. A. (2019). Can autism be catered with artificial intelligence-assisted intervention technology? A comprehensive survey. *Artificial Intelligence Review*, 53(2), 1039–1069. <https://doi.org/10.1007/s10462-019-09686-8>
- Kemoni, H. N., Wamukoya, J., & Kiplang'at, J. (2003). Obstacles to utilization of information held by archival institutions: a review of literature. *Records Management Journal*, 13(1), 38–42. <https://doi.org/10.1108/09565690310465722>
- Khyzhna, O., & Shafranska, K. (2020). Music therapy as an important element in shaping communication competences in children with autism spectrum disorder. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(3), 106. <https://doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2823>
- Kinsley, R. P. (2016). Inclusion in museums: a matter of social justice. *Museum Management and Curatorship*, 31(5), 474–490. <https://doi.org/10.1080/09647775.2016.1211960>
- Langa, L. A., Monaco, P., Subramaniam, M., Jaeger, P. T., Shanahan, K., & Ziebarth, B. (2013). Improving the museum experiences of children with Autism Spectrum Disorders and their families: An exploratory examination of their motivations and needs and using web-based resources to meet them. *Curator: The Museum Journal*, 56(3), 323–335. <https://doi.org/10.1111/cura.12031>
- Lord, C., Brugha, T. S., Charman, T., Cusack, J., Dumas, G., Frazier et al. (2020, January). Autism spectrum disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 6(1). <https://doi.org/10.1038/s41572-019-0138-4>

- Lord, C., Elsabbagh, M., Baird, G., & Veenstra-Vanderweele, J. (2018, August). Autism spectrum disorder. *The Lancet*, 392(10146), 508–520. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(18\)31129-2](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(18)31129-2)
- Lurio, A. (2016). Engaging Children with Autism at Historic Sites: Developing an audience-appropriate curriculum. *Journal of Museum Education*, 41(3), 165–173. <https://doi.org/10.1080/10598650.2016.1193315>
- Lyall, K., Rando, J., Toroni, B., Ezech, T., Constantino, J. N., Croen, L. A., . . . Newschaffer, C. J. (2022). Examining shortened versions of the social responsiveness scale for use in autism spectrum disorder prediction and as a quantitative trait measure: Results from a validation study of 3–5 year old children. *JCPP Advances*. <https://doi.org/10.1002/jcv2.12106>
- Mairesse, F. (2019). The definition of the museum: History and issues. *Museum International*, 71(1–2), 152–159. <https://doi.org/10.1080/13500775.2019.1638072>
- Marshall, D., & Goodall, C. (2015). The right to appropriate and meaningful education for children with ASD. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(10), 3159–3167. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2475-9>
- Melissa DeFilippis, & Karen Dineen Wagner. (2016). Treatment of autism spectrum disorder in children and adolescents. *Psychopharmacology Bulletin*, 46(2), 18–41. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27738378/>
- Mesa-Gresa, P., Gil-Gómez, H., Lozano-Quilis, J. A., & Gil-Gómez, J. A. (2018). Effectiveness of virtual reality for children and adolescents with Autism Spectrum Disorder: An evidence-based systematic review. *Sensors*, 18(8), 2486. <https://doi.org/10.3390/s18082486>
- Moshenska, G. (2017). *Key concepts in public archaeology*. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1vxm8r7>
- Museum Therapy (χ.χ.). *Museum therapy*. *EKEΛΙΣΥ*. <https://ekedis.gr/museum-therapy>
- Muskett, A., Radtke, S., White, S. K., & Ollendick, T. H. (2019). Autism Spectrum Disorder and specific phobia: The role of sensory sensitivity: Brief review. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 6(3), 289–293. <https://doi.org/10.1007/s40489-019-00159-w>
- Myers, S. A., & Johnson, C. A. (2007). Management of Children With Autism Spectrum Disorders. *Pediatrics*, 120(5), 1162–1182. <https://doi.org/10.1542/peds.2007-2362>
- Navarro-Pardo, E., López-Ramón, M. F., Alonso-Esteban, Y., & Alcantud-Marín, F. (2021). Diagnostic tools for autism spectrum disorders by gender: Analysis of current status and future lines. *Children*, 8(4), 262. <https://doi.org/10.3390/children8040262>
- Oomen, D., Nijhof, A. D., & Wiersema, J. R. (2021). The psychological impact of the COVID-19 pandemic on adults with autism: a survey study across three countries. *Molecular Autism*, 12(1). <https://doi.org/10.1186/s13229-021-00424-y>
- Pacifico, D., & Vogel, M. A. (2012). Archaeological sites, modern communities, and tourism. *Annals of Tourism Research*, 39(3), 1588–1611. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.04.002>
- Project Enable (n.d.). Project ENABLE- professional online development for teachers, librarians. https://projectenable.syr.edu/training/modules/topics_list/module/152/topic/243/current_topic/242

- Sharma, S. R., Gonda, X., & Tarazi, F. I. (2018, October). Autism spectrum disorder: Classification, diagnosis and therapy. *Pharmacology & Therapeutics*, 190, 91–104. <https://doi.org/10.1016/j.pharmthera.2018.05.007>
- Steiner, A. M., Koegel, L. K., Koegel, R. L., & Ence, W. A. (2012). Issues and theoretical constructs regarding parent education for Autism Spectrum Disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42(6), 1218–1227. <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1194-0>
- Turner, M. (2020). The role of drugs in the treatment of autism. *Australian Prescriber*, 43(6), 185–190. <https://doi.org/10.18773/austprescr.2020.054>
- Tzanavaris, S. (2022). Graphical representation of the movements of motives of consciousness in Leontyev's Activity Theory. *Integrative Psychological and Behavioral Science*. 56, 1113-1127. <https://doi.org/10.1007/s12124-021-09629-5>
- United Nations (2008). *Convention on the rights of persons with disabilities* (No. 44910). NY: Author.
- Varner, R. (2015). Museums and visitors with autism: An overview of programs. *RIT Scholar Works*. <https://scholarworks.rit.edu/theses/8848/>
- Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and language* (A. Kozulin, Trans.). MA: MIT Press.
- International Council on Archives (n.d.). *What are archives?* Available at <https://www.ica.org/en/what-archive>
- Wilkenfeld, D. A., & McCarthy, A. (2020). Ethical concerns with applied behavior analysis for Autism Spectrum “Disorder”. *Kennedy Institute of Ethics Journal*, 30(1), 31–69. <https://doi.org/10.1353/ken.2020.0000>
- Yuan, S. N. V., & Ip, H. H. S. (2018). Using virtual reality to train emotional and social skills in children with autism spectrum disorder. *London Journal of Primary Care*, 10(4), 110–112. <https://doi.org/10.1080/17571472.2018.1483000>
- Zhao, J. Q., Zhang, X. X., Wang, C. H., & Yang, J. (2021). Effect of cognitive training based on virtual reality on the children with autism spectrum disorder. *Current Research in Behavioral Sciences*, 2, 100013. <https://doi.org/10.1016/j.crbeha.2020.100013>

ΜΙΚΡΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ΜΙΚΡΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Creative Commons (CC): Τα Creative Commons αποτελούν ένα σύνολο τυποποιημένων αδειών πνευματικών δικαιωμάτων, που επιτρέπουν στους δημιουργούς να διανέμουν το έργο τους ελεύθερα στο κοινό. Με αυτές τις άδειες ο εκάστοτε δημιουργός έχει τη δυνατότητα να επιλέξει εκείνη που ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες του (Creative Commons, 2015).

Eugen Bleuler (30 Απριλίου 1857 – 15 Ιουλίου 1939): Ο Eugen Bleuler ήταν ένας από τους σπουδαιότερους ελβετούς ψυχιάτρους με μεγάλη συμβολή στην κατανόηση της ψυχικής ασθένειας και στην επινόηση των όρων “σχιζοφρένεια” και “αυτισμός”. Το έργο του Sigmund Freud άσκησε μεγάλη επιρροή στον Bleuler και έτσι προσπαθούσε να το εφαρμόσει (Wikipedia contributors, 2023).

International Classification of Diseases - ICD-10: Το ICD-10 είναι η 10η αναθεώρηση της Διεθνούς Ταξινόμησης Νοσημάτων, μιας λίστας ιατρικής ταξινόμησης από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ). Περιέχει κωδικούς για ασθένειες, συμπτώματα, μη φυσιολογικά ευρήματα, παράπονα, κοινωνικές συνθήκες και εξωτερικές αιτίες τραυματισμού ή ασθενειών. Οι εργασίες για το ICD-10 ξεκίνησαν το 1983, εγκρίθηκαν από την σαρακοστή τρίτη Παγκόσμια Συνέλευση Υγείας το 1990 και χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά από τα κράτη μέλη το 1994. 1 Ιανουαρίου του 2022 αντικαταστάθηκε από το ICD-11 (Wikipedia, 2023).

International Classification of Diseases - ICD-11: Το ICD-11 είναι η ενδέκατη αναθεώρηση της Διεθνούς Ταξινόμησης Νοσημάτων. Αντικαθιστά το ICD-10 ως παγκόσμιο πρότυπο για την καταγραφή πληροφοριών υγείας και αιτιών θανάτου. Το ICD αναπτύσσεται και ενημερώνεται ετησίως από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ). Η ανάπτυξη του ICD-11 ξεκίνησε το

2007 και διήρκεσε πάνω από μια δεκαετία εργασίας, με τη συμμετοχή πάνω από 300 ειδικών από 55 χώρες χωρισμένους σε 30 ομάδες εργασίας, με επιπλέον 10.000 προτάσεις από όλους όλο τον κόσμο. Μετά από μια alpha έκδοση τον Μάιο του 2011 και ένα προσχέδιο beta τον Μάιο του 2012, μια σταθερή έκδοση του ICD-11 κυκλοφόρησε στις 18 Ιουνίου 2018, και εγκρίθηκε επίσημα από όλα τα μέλη του ΠΟΥ κατά την 72η Παγκόσμια Συνέλευση Υγείας στις 25 Μαΐου 2019 (Wikipedia, 2023).

Αμερικανική Ψυχιατρική Ένωση (American Psychiatric Association - APA): Η Αμερικανική Ψυχιατρική Ένωση αποτελεί στις Ηνωμένες Πολιτείες τον κύριο επιστημονικό και επαγγελματικό οργανισμό που εκπροσωπεί την ψυχολογία, με περισσότερα από 133.000 μέλη ερευνητές, εκπαιδευτικούς, κλινικούς γιατρούς, συμβούλους και φοιτητές. Αποστολή του είναι η προώθηση της προόδου, της επικοινωνίας και της εφαρμογής της ψυχολογικής επιστήμης και της γνώσης προς όφελος της κοινωνίας και της βελτίωσης της ζωής (American Psychiatric Association, 2022).

Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών, Πέμπτη Έκδοση (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition - DSM-5): Το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών, Πέμπτη Έκδοση (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition, συντομογραφία DSM-5) είναι η ενημέρωση για το 2013 του εργαλείου ταξινόμησης και διάγνωσης της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Ένωσης (APA). Στις Ηνωμένες Πολιτείες το DSM χρησιμεύει ως μια καθολική αρχή για την ψυχιατρική διάγνωση. Οι προτάσεις θεραπείας, όπως και η καταβολή αποζημιώσεων από τους παρόχους ιατρικής φροντίδας, συχνά καθορίζονται από ταξινομήσεις του DSM, οπότε η εμφάνιση

μιας καινούριας έκδοσης έχει σημαντική πρακτική σπουδαιότητα (Wikipedia, 2023).

Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων (International Council of Archives – ICA): Το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων (International Council of Archives – ICA) είναι μια διεθνής μη κυβερνητική οργάνωση, που ιδρύθηκε στις 9 Ιουνίου του 1948, με σκοπό την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας αρχειακού υλικού και των διαχειριστών τους. Η οργάνωση είναι ανοιχτή σε όλους τους εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς, τις επαγγελματικές ομάδες και τους ιδιώτες και αποστολή της είναι η προώθηση, διατήρηση, ανάπτυξη και ορθή χρήση των αρχείων του κόσμου (Ovithanos, 2016).

Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (International Council of Museums – ICOM): Ο ICOM είναι ένας διεθνής οργανισμός μουσείων και επαγγελματιών των μουσείων, ο οποίος δεσμεύεται για την έρευνα, τη διατήρηση, τη συνέχιση και την κοινοποίηση στην κοινωνία της παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, παρούσας και μελλοντικής, υλικής και άυλης (International Council of Museums, 2022).

Διευρυμένη Πραγματικότητα (Extended Reality - XR): Η διευρυμένη πραγματικότητα (XR) είναι ένας γενικός όρος που αναφέρεται στην επαυξημένη πραγματικότητα (AR), στην εικονική πραγματικότητα (VR) και στη μικτή πραγματικότητα (MR). Η τεχνολογία προορίζεται να συνδυάσει ή να αντικατοπτρίζει τον φυσικό κόσμο με έναν “ψηφιακό δίδυμο κόσμο” ικανό να αλληλεπιδρά μαζί του. Παρέχοντας στους χρήστες μια καθηλωτική εμπειρία με το να βρίσκονται σε εικονικό ή επαυξημένο περιβάλλον. Τα πεδία της εικονικής πραγματικότητας και της επαυξημένης πραγματικότητας αναπτύσσονται ραγδαία και εφαρμόζονται σε ένα ευρύ φάσμα τομέων όπως η ψυχαγωγία, ο κινηματογράφος, το μάρκετινγκ, η εκπαίδευση, η συντήρηση και η εξ αποστάσεως εργασία. Η διευρυμένη πραγματικότητα έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί για κοινή προσπάθεια στο χώρο εργασίας, για εκπαιδευτικούς σκοπούς, για θεραπείες και ανάλυση δεδομένων. Η

διευρυμένη πραγματικότητα λειτουργεί χρησιμοποιώντας την απόκτηση οπτικών δεδομένων που είτε είναι προσβάσιμα τοπικά είτε κοινοποιούνται και μεταφέρονται μέσω δικτύου και στις ανθρώπινες αισθήσεις. Επιτρέποντας απαντήσεις σε πραγματικό χρόνο σε ένα εικονικό ερέθισμα, αυτές οι συσκευές δημιουργούν προσαρμοσμένες εμπειρίες (Wikipedia contributors, 2023).

Εικονική Πραγματικότητα (Virtual Reality – VR): Ονομάζεται η προσομοίωση ενός πραγματικού ή φανταστικού περιβάλλοντος από έναν υπολογιστή. Η τρέχουσα τεχνολογία VR χρησιμοποιεί συχνά ακουστικά εικονικής πραγματικότητας ή περιβάλλοντα πολλαπλών προβολών, μερικές φορές σε συνδυασμό με φυσικά περιβάλλοντα ή σκηνικά, για τη δημιουργία εικόνων, ήχων και άλλων αισθήσεων που προσομοιώνουν τη φυσική παρουσία ενός χρήστη σε ένα εικονικό ή φανταστικό περιβάλλον. Ένα άτομο που χρησιμοποιεί εξοπλισμό εικονικής πραγματικότητας είναι σε θέση να “κοιτάξει γύρω” τον τεχνητό κόσμο, να κινηθεί γύρω του και να αλληλεπιδράσει με εικονικά χαρακτηριστικά ή αντικείμενα. Το σετ μικροφώνου-ακουστικού είναι τοποθετημένο σε μια οθόνη που έχει τοποθετηθεί σε κεφαλή με μικρή οθόνη στο μπροστινό μέρος των ματιών, αλλά μπορεί να δημιουργηθεί με πολλές μεγάλες οθόνες. Τα συστήματα VR που είναι γνωστό ότι μεταδίδουν κραδασμούς και άλλες αισθήσεις στον χρήστη μέσω ελεγκτή παιχνιδιών ή άλλων συσκευών είναι γνωστά ως απτικά συστήματα. Αυτή η απτική πληροφορία είναι γενικά γνωστή ως ανατροφοδότηση δύναμης σε εφαρμογές ιατρικής, βιντεοπαιχνιδιών και στρατιωτικής εκπαίδευσης (Wikipedia, 2023).

Κάρολ Γκρέυ (Carol Gray): Η Carol Gray, σύμβουλος για παιδιά, εφήβους και ενήλικες με αυτισμό, παρέχει υποστήριξη μέσω εργαστηρίων και παρουσιάσεων, πληροφοριών, παραπομπών, πόρων και άμεσων υπηρεσιών σε άτομα με αυτισμό, τις οικογένειές τους και τους επαγγελματίες που εργάζονται για λογαριασμό τους. Είναι διεθνώς περιζήτητη ομιλήτρια σε κεντρικές ομιλίες και σεμινάρια και έχει πραγματοποιήσει πάνω από χίλιες παρουσιάσεις. Επίσης είναι περισσότερο γνωστή για την ανάπτυξη των Κοινωνικών

Ιστοριών, μια πρακτική βασισμένη σε στοιχεία που χρησιμοποιείται παγκοσμίως σε άτομα με αυτισμό. Η Carol ήταν η πρώτη δασκάλα για μαθητές με αυτισμό στα δημόσια σχολεία Jenison στο Jenison του Michigan 1977-2004. Το 1989, η Carol άρχισε να γράφει ιστορίες για τους μαθητές της για να μοιραστεί μαζί τους πληροφορίες που έμοιαζαν να τους λείπουν, πληροφορίες που τόσο πολλοί από εμάς θεωρούμε δεδομένες. Πολλές από τις ιστορίες είχαν ως αποτέλεσμα άμεση βελτίωση των αντιδράσεων των μαθητών της σε καθημερινά γεγονότα και αλληλεπιδράσεις. Η Carol, τέλος, έχει λάβει πολλά βραβεία για τη διεθνή συμβολή της στην εκπαίδευση και την ευημερία των παιδιών, των εφήβων και των ενηλίκων με αυτισμό (“CarolGray”, 2016).

Μουσικοθεραπεία: Η μουσικοθεραπεία είναι ένα επιστημονικό πεδίο και επάγγελμα υγείας στο οποίο η μουσική χρησιμοποιείται στο πλαίσιο μιας θεραπευτικής σχέσης με στόχους που αφορούν τις σωματικές, συναισθηματικές, γνωστικές και κοινωνικές ανάγκες των ατόμων. Περιλαμβάνει την κλινική και ερευνητικά τεκμηριωμένη χρήση μουσικών παρεμβάσεων για την επίτευξη εξατομικευμένων ή και ομαδικών στόχων από εξειδικευμένο θεραπευτή ο οποίος έχει ολοκληρώσει ένα εγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών μουσικοθεραπείας (Μουσικοθεραπεία, n.d.).

Προσβασιμότητα: Η προσβασιμότητα, με την έννοια που αναφέρεται στην εργασία, αφορά το σχεδιασμό προϊόντων, συσκευών, υπηρεσιών ή περιβαλλόντων έτσι ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άτομα με ειδικές ανάγκες. Η προσβασιμότητα μπορεί να θεωρηθεί ως “δυνατότητα πρόσβασης” και ωφέλεια από κάποιο σύστημα ή οντότητα. Η ιδέα επικεντρώνεται στη διευκόλυνση της πρόσβασης ατόμων με αναπηρίες ή ειδικών αναγκών ή στην πρόσβαση μέσω της χρήσης βοηθητικής τεχνολογίας (Wikipedia contributors, 2019).

Συλλογή Τυπογραφίας Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου: Η συλλογή και η έκθεση στο χώρο του Τμήματος Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας (TABM) του Ιονίου Πανεπιστημίου από μηχανές, εργαλεία και αντικείμενα που σχετίζονται με διάφορες φάσεις της

παραγωγής εντύπων ή δακτυλογραφημένου αρχαιικού υλικού υπηρετεί δύο στόχους: Πρώτον, να χρησιμεύει ως εποπτικό υλικό σε μαθήματα του TABM, κυρίως στην Ιστορία του Βιβλίου και της Τυπογραφίας, και τη Βιβλιολογία και δευτερευόντως στην Αρχαιονομία. Στόχος δεύτερος, είναι αυτά ως μουσειακά αντικείμενα να εξοικειώνουν τους φοιτητές και επισκέπτες της συλλογής με παλαιότερες φάσεις των τεχνολογιών της πληροφορίας, υπονιάζοντάς τους για την καταγωγή και τους προδρόμους των σύγχρονων μέσων που βασίζονται στην ψηφιακή τεχνολογία (Πανεπιστημιακό Μουσείο | ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ, n.d.).

Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (Convention on the Rights of Persons with Disabilities – CRPD): Είναι μια διεθνής συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών που αποσκοπεί στην προστασία των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ατόμων με αναπηρία. Τα μέρη της σύμβασης υποχρεούνται να προωθούν, να προστατεύουν και να διασφαλίζουν την πλήρη απόλαυση των ανθρώπινων δικαιωμάτων από τα άτομα με αναπηρία και να διασφαλίζουν ότι τα άτομα με αναπηρία απολαμβάνουν πλήρη ισότητα βάσει του νόμου. Η Σύμβαση χρησιμεύει ως σημαντικός καταλύτης στο παγκόσμιο κίνημα για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, επιτρέποντας τη μετατόπιση από τη θεώρηση των ατόμων με αναπηρία ως αντικείμενα φιλανθρωπίας, ιατρικής περίθαλψης και κοινωνικής προστασίας προς την αντιμετώπισή τους ως πλήρη και ισότιμα μέλη της κοινωνίας, με ανθρώπινα δικαιώματα. Η σύμβαση ήταν η πρώτη συνθήκη του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα του εικοστού πρώτου αιώνα (Wikipedia contributors, 2023).

Τεχνητή Νοημοσύνη (Artificial Intelligence – AI): Ο όρος τεχνητή νοημοσύνη αναφέρεται στον κλάδο της πληροφορικής ο οποίος ασχολείται με τη σχεδίαση και την υλοποίηση υπολογιστικών συστημάτων που μιμούνται στοιχεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς τα οποία υπονοούν έστω και στοιχειώδη ευφυΐα: μάθηση, προσαρμοστικότητα, εξαγωγή συμπερασμάτων, κατανόηση από

συμφραζόμενα, επίλυση προβλημάτων κλπ. (Wikipedia, 2023).

Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ): Η Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) είναι το σύνολο των επαγγελματικών κλάδων οι οποίοι σχετίζονται με τη μελέτη, σχεδίαση, ανάπτυξη, υλοποίηση, συντήρηση και διαχείριση υπολογιστικών πληροφοριακών συστημάτων, κυρίως όσον αφορά εφαρμογές λογισμικού και υλικού υπολογιστών. Τα επαγγέλματα ΤΠΕ βασίζονται στην ανάπτυξη, εγκατάσταση και συντήρηση προϊόντων πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, με στόχο την παραγωγή, αποθήκευση, διαχείριση και μετάδοση πληροφοριών κάθε τύπου. Στις ΤΠΕ συγκαταλέγεται και η βιομηχανία ανάπτυξης λογισμικού, ως διακριτό υποσύνολο (Wikipedia contributors, 2023).

EYPETHPIA

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Ευρετήριο Εικόνων

Εικόνα 1. Προσθήκη επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα” στην ιστοσελίδα του Μουσείου Σολωμού.....	24
Εικόνα 2. Προσθήκη επιλογής (tag) “Προσβασιμότητα” στην ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πόλης Αθηνών.....	24
Εικόνα 3. Βασικοί παράγοντες επιτυχημένης μουσειακής εμπειρίας για άτομα με αισθητηριακές ευαισθησίες (Fletcher et al., 2018).....	28
Εικόνα 4. Τεχνολογίες για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού (USA)	30
Εικόνα 5. Τεχνολογίες για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού σε χώρους πολιτισμού (EUROPE, AUSTRALIA, ASIA)	31
Εικόνα 6. Σύμβολο αυτισμού - μορφή πάζλ.....	39
Εικόνα 7. Σύμβολο αυτισμού - άπειρο	39

Ευρετήριο Όρων

Ελληνικοί

A

Αισθητηριακοί χάρτες, 25, 26
Ακουστικός οδηγός, 28
Αρχαιολογικός χώρος, 17
Αρχείο, 19
Αυτισμός, 2,4,10

B

Βιβλιοθήκη, 19

K

Κοινωνικές ιστορίες, 23, 24

Λ

Λίστες ελέγχου, 27

M

Μουσείο, 16
Μουσειοθεραπεία, 13
Μουσικοθεραπεία, 12

Ξ

Ξεχωριστή ξενάγηση, 28

O

Οδηγός i, vii, xii, xiii, 23, 29, 32, 33, 34, 36

Π

Προσθήκη επιλογής (tag)
“Προσβασιμότητα”, 22

T

Τεχνολογίες Πληροφορίας και
Επικοινωνίας για επισκέπτες στο
φάσμα του αυτισμού σε χώρους
πολιτισμού, 22, 28
Τυπογραφία του Μουσείου Ιονίου
Πανεπιστημίου, 32

Ξενόγλωσσες

A

ASD, viii, ix, 45
Autism, viii, ix, 3, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 58

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Ιστότοποι μουσείων τα οποία αξιολογήθηκαν ως προς τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας που παρέχουν για επισκέπτες στο φάσμα του αυτισμού.

USA

- Aspen Art Museum
<https://www.aspenartmuseum.org/>
- Brandywine Museum of Art
<https://www.brandywine.org/museum>
- Brooklyn Museum
<https://www.brooklynmuseum.org/>
- Children's Museum of Art
<https://www.cmany.org/>
- Intrepid Sea, Air and Space Museum
<https://intrepidmuseum.org/>
- Metropolitan Museum of Art
<https://www.metmuseum.org/>
- Museum of Chinese in America
<https://www.mocanyc.org/>
- National Museum of African American History and Culture
<https://nmaahc.si.edu/>
- San Diego Natural History Museum
<https://www.sdnhm.org/>
- Science Museum of Virginia
<https://smv.org/>
- Smithsonian's National Zoo
<https://nationalzoo.si.edu/>
- The Walt Disney Family Museum
<https://www.waltdisney.org/>
- Whitney Museum of American Art
<https://whitney.org/>
- Hunter Museum of American Art
<https://huntermuseum.org/>

- Planet World Museum
<https://planetwordmuseum.org/>
- COSI – Center of Science and Industry
<https://cosi.org/>
- ECHO, Leahy Center for Lake Champlain
<https://www.echovermont.org/>
- The Ringling Museum
<https://www.ringling.org/>
- Columbia River Maritime Museum
<https://www.crmn.org/>
- The Art Institute of Chicago
<https://www.artic.edu/>
- The Tech Interactive
<https://www.thetech.org/>
- French Impressionism from the Museum of Fine Arts, Boston
<https://www.mfa.org/>
- National Museum of the Marine Corps
<https://www.usmcmuseum.com/>
- Natural History Museum of Los Angeles
<https://nhm.org/>
- Museum of Science and Industry, Chicago
<https://www.msichicago.org/>
- The Museum of Modern Art
<https://www.moma.org/>
- The Guggenheim Museum and Foundation
<https://www.guggenheim.org/>
- Bethel Woods Center for the Arts
<https://www.bethelwoodscenter.org/>
- Florida Museum
<https://www.floridamuseum.ufl.edu/>

EU

- Ionian University Museum Collections – Typography Collection
<https://museum.ionio.gr/en/collections/typography/>
- Center Pompidou

<https://www.centrepompidou.fr/en/>

- London Transport Museum
<https://www.ltmuseum.co.uk/>
- The Museum of English Rural Life
<https://merl.reading.ac.uk/>
- National Museum of Contemporary Art, Athens (EMΣΤ)
<https://www.emst.gr/en>
- Solomos Museum
<https://eksmouseiosolomou.gr/>
- York Castle Museum
<https://www.yorkcastlemuseum.org.uk/>
- The Uffizi
<https://www.uffizi.it/en>
- British Museum
<https://www.britishmuseum.org/>
- The Ancient Agora – The Stoa of Attalos Museum, Athens
<https://efaathculture.gr/>
- Archaeological Museum of Thessaloniki
<https://www.amth.gr/en>
- Eureka! The National Children's Museum
<https://www.eureka.org.uk/>

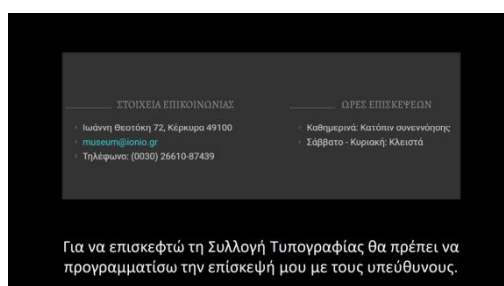
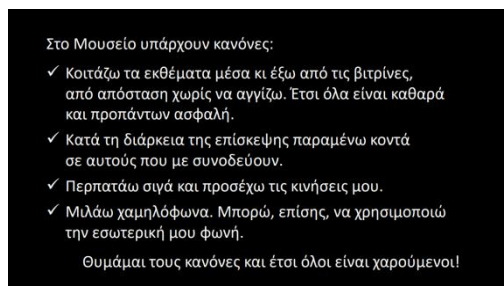
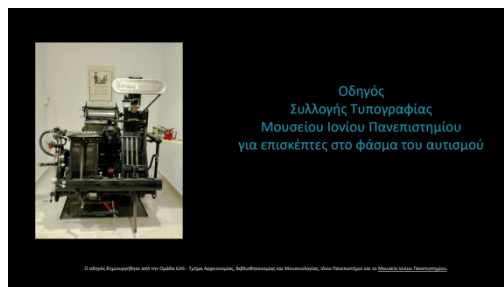
AUS

- Melbourne Museum
<https://museumsvictoria.com.au/melbournemuseum/>
- Immigration Museum
<https://museumsvictoria.com.au/immigrationmuseum/>
- QUT Art Museum
<https://www.artmuseum.qut.edu.au/>
- The Autism Friendly Museum
<https://museumsvictoria.com.au/learning/autism-friendly-museum/>

ASIA

- National Museum of Singapore
https://www.nhb.gov.sg/nationalmuseum?sc_lang=en

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Οδηγός Συλλογής Τυπογραφίας Μουσείου Ιονίου Πανεπιστημίου

Αυτό είναι το προαύλιο του πανεπιστημίου.

Βρίσκομαι στην είσοδο του κτηρίου.

Μπαίνω στο κτήριο.
Μπορεί να συναντήσω φοιτητές.

Μετά την είσοδο υπάρχει θυρωρείο.

Μετά το θυρωρείο ακολουθώ τον διάδρομο στα δεξιά.
Θα δω τις σκάλες και τον ανελκυστήρα.

Ανεβαίνω στον δεύτερο όροφο του κτηρίου.

Βρίσκομαι στον δεύτερο όροφο του κτηρίου.
Εδώ βρίσκεται η Συλλογή Τυπογραφίας.

Η ξενάγηση αρχίζει.
Ακολουθώ τους υπεύθυνους της Συλλογής Τυπογραφίας.

Σε αυτόν τον χώρο μαθαίνω για τη στοιχειοθεσία.

Βλέπω, επίσης, και το τυπογραφικό πιεστήριο.

Πώς κοιτώ:

- Ξεκινώμαι μπροστά στα εκθέματα, όμως όχι πολύ κοντά.
- Χρησιμοποιώ τα μάτια μου και όχι τα χέρια μου.
- Έχω τα χέρια μου κοντά στο σώμα μου.

Τα εκθέματα βρίσκονται κοντά στους τοίχους.
Μπορώ με το μυαλό μου να φτιάχνω ιστορίες για τα εκθέματα.
Αυτό είναι πολύ διασκεδαστικό!

Στον διάδρομο μαθαίνω για τη λινοτυπία.

Στη συνέχεια βλέπω αντικείμενα που αφορούν τη βιβλιοδεσία.

Στην άλλη πλευρά του διαδρόμου, βλέπω τις γραφομηχανές και τους πολυγράφους.

Έφτασε η ώρα να φύγω!
Πρέπει να βεβαιωθώ ότι έχω όλα τα πράγματά μου μαζί μου.

Αντίο, Συλλογή Τυπογραφίας!
Ελπίζω να σε επισκεφτώ ξανά και να μάθω περισσότερα πράγματα!

GAS
Guide for visitors on the Autism Spectrum

Copyright Ομάδα GAS (2014). Ομάδα Συλλογής Τυπογραφίας/Μουσείου Ινστιτούτου Παιδαγωγικών με εστιαστές στο φάσμα του αυτισμού. Έκδοση 3.0. Πρώτη έκδοση 2014.

Ομάδα GAS: Αναστασία Νάτση, Δρ. Ιωάννα Χαρίδου, Δρ. Στέφανος Μάλλας, Δρ. Στέφανος Τσιφλίδης.
Συμμετέχοντες εκπαιδευτές: Δρ. Στέφανος Τσιφλίδης, Τάκης Χατζηγιάννης, Ελένη Κωνσταντίνου, Νάνσυ Παναγιωτοπούλου.
Μουσείο Ινστιτούτου Παιδαγωγικών: Δρ. Βασίλης Μάλλας, Ελένη Κωνσταντίνου, Τάκης Χατζηγιάννης, Ελένη Κωνσταντίνου, Νάνσυ Παναγιωτοπούλου.
Έχουν καταρτιστεί οι οδηγίες εκδόσεων.
Τέλος GAS (2014). Ομάδα Συλλογής Τυπογραφίας/Μουσείου Ινστιτούτου Παιδαγωγικών με εστιαστές στο φάσμα του αυτισμού. Έκδοση 3.0.

CC BY-NC-ND 4.0 International. Συγκεκριμένα, η επαναπαραγωγή του έργου με άδεια από το Creative Commons ή το συνδυασμό του με οποιοδήποτε εργαλείο διασφάλισης ή επιμέλεια πρέπει να γίνει με 0 δικαιώματα παραχώρησης του.
